

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds-
och växtproduktionsvetenskap

BESÖKSCENTRUM VID SÖDERÅSENS ENTRÉ FRÅN ÅSTORP

– Ett gestaltungs-förslag till ny entré utifrån Naturvårdsverkets riktlinjer

Rasmus Efraimsson

Självständigt arbete, 15 hp
Landskapsarkitektprogrammet
Alnarp 2018

Besökscentrum vid Söderåsens entré från Åstorp – Ett gestaltningsförslag till ny entré utifrån Naturvårdsverkets riktlinjer

Visitor Centre at Söderåsen from Åstorp - A design proposal to a new entrance based on the Swedish Environmental Protection Agency guidelines

Rasmus Efraimsson

Handledare: Arne Nordius, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Examinator: Kristin Wegren, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: G2E

Kurstitel: Kandidatexamensarbete i Landskapsarkitektur

Kurskod: EX0649

Ämne: Landskapsarkitektur

Program: Landskapsarkitektprogrammet

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2018

Omslagsbild: Rasmus Efraimsson

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: besökscentrum, Söderåsen, entré, gestaltning, naturområde, Åstorp, gestaltningsförslag, Naturvårdsverket, Söderåslänken.

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap

Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Sammanfattning

Bakgrunden till att göra ett gestaltungsförslag för en ny entré till Söderåsen utifrån Naturvårdsverkets riktlinjer för entréer till Nationalparker grundar sig på Elisabeth Möllerströms (2013) masterarbete *Söderåslänken*. Hon har med Åstorps centrum som utgångspunkt planerat för en länk till Söderåsen, vilken hon kallar Söderåslänken.

Jag vill ta avstamp i hennes arbete och utveckla en ny entré med ett besökscentrum vid Söderåslänkens slutpunkt i Tingvalla som idag är entrén till Söderåsen från Åstorp. I Tingvalla finns idag en befintlig entré som har stor utvecklingspotential och skulle kunna bli något mycket mer än den är idag.

Att utveckla denna plats och göra den attraktiv för besökare är en viktig del i Åstorps framtida utveckling som Söderåsstaden. Det är här och att tillgängliggöra Tingvalla och dess natur som mitt arbete börjar.

Arbetet svarar på frågeställningen: *Hur kan en ny entré vid Söderåsen från Tingvalla i Åstorp gestaltas med hänsyn till dess natur- och upplevelsevärden, samt efter naturvårdsverkets riktlinjer för entréer till Sveriges nationalparker?*

För att svara på frågeställningen så har en litteraturstudie gjorts där Naturvårdsverkets (2015) *Riktlinjer för entréer till Sveriges nationalparker* har varit en av utgångspunkterna då de i sina riktlinjer har besökarens upplevelse i fokus. I de områden där naturvårdsverkets riktlinjer inte har räckt till så har litteraturstudien kompletterats med annan litteratur inom gestaltning och miljöpsykologi. Litteraturstudien har sedan mynnat ut i ett gestaltungsförslag som svarar på frågeställningen.

Nyckelord: besökscentrum, Söderåsen, entré, gestaltning, naturområde, Åstorp, gestaltungsförslag, Naturvårdsverket, Söderåslänken.

Söderåslänken illustrerad av Elisabeth Möllerström 2013

Abstract

The background to make a design proposal for a new entrance at Söderåsen in the small Swedish town of Åstorp is based upon Elisabeth Möllerström's study on landscape architecture. Taking Åstorp Central Station as a starting point, she has designed a link (walkway) to Söderåsen, which she calls Söderåslänken. Söderåsen is a beautiful natural area with a magical broadleaved forest and a special landform that has a geological history dating from millions of years ago.

This current design proposal is connected to Söderåslänken's endpoint: where the entry to Söderåsen is today. The existing entrance is vague, and it is not clear to visitors that they have arrived at Söderåsen, which also means that this entrance has a great development potential. The development of this entrance is an important task in Åstorp's future development as Söderåsstaden, which can be translated to the town of Söderåsen.

The framing question of this work is: *How do we produce a design proposal for a new entrance at Söderåsen from Åstorp that both considers local nature and reinforces the experience of it? And at same time follows the guidelines to entrances of the Swedish National parks from Swedish Environmental Protection Agency?*

To answer the question a literature study has been done, wherein the guidelines to entrances of the Swedish National parks from Swedish Environmental Protection Agency has been examined alongside other literature in the field of environmental design and environmental psychology. Then, from the literature study, a design proposal has been developed.

Keywords: visitor centre, Söderåsen, entrance, nature area, design proposal, Swedish Environmental Protection Agency, Åstorp, Söderåslänken.

Map over Skåne county in Sweden. Illustrated by Elisabeth Möllerström

Förord

Detta arbete påbörjades redan våren 2015 och har därefter pausats och sedan återupptagits igen våren 2018 då arbetet blev färdigt. Arbetet gjordes i samband med kursen *Kandidatexamensarbete i landskapsarkitektur*. Jag vill tacka Anders Westin för val av ämne till kandidatarbete och det var han som visade mig Elisabeth Möllerströms arbete Söderåslänken som mitt arbete sedan tar avstamp ifrån.

Jag vill även tacka min vän Lisa Jakobsson Törmä som under från uppsatsens start 2015 till nu 2018 har supportat och motiverat mig att bli färdig med uppsatsen. Andra personer jag vill tacka är min handledare Marie Larsson våren 2015 och min nya handledare Arne Nordius våren 2018 som hjälpt mig under arbetets gång. Samt tack till min medstudent Maria Lundvik som har läst och kommenterat mitt arbete.

Rasmus Efraimsson

Alnarp, 2018-05-15

Åstorp , Tingvalla och dess närhet till Söderåsen.

Innehåll

Sammanfattning

Abstract

Förord

Innehållsförteckning

Bakgrund	8
Syfte	9
Mål	9
Frågeställning.....	9
Avgränsning	9
Material och metod	10
Litteraturstudie	12
Begreppet besökscentrum.....	12
Hälsa och natur	14
Tecken på mänsklig påverkan i natur	18
Spännande och mystiska platser	18
Rumslighet i natur och landskap.....	19
Avskildhet	21
Förhållande byggnad och träd	23
Informera om natur	24
Hur entréer till naturområden kan utformas.....	26
Skuleskogens Nationalpark.....	31

Analys av platsen Tingvalla	35
Tingvalla historia	35
Tingvalla idag	36
Områdesanalys	37
Analys privat, halvprivat och offentligt.....	40
Landform - Tingvallaravinen	42
Rumsanalys	43
Analys mänsklig påverkan i natur	52
Ulf Liljankoskis analys av Tingvalla.....	54
Mina tankar om Liljankoskis analys	55
SWOT-analys.....	56
Reflektioner SWOT-analys	57
Gestaltningförslag.....	59
Illustrationsplan	60
Perspektiv från parkeringen.....	62
Perspektiv multifunktionell yta.....	63
Perspektiv multifunktionell yta en danskväll.....	64
Diskussion och reflektion	65
Analys av gestaltningförslag efter riktlinjerna.....	65
Reflektioner kring Naturvårdsverkets riktlinjer	71
Reflektioner kring gestaltningförslag och rumslighet	74
Reflektioner kring gestaltningförslag och natur och hälsa.....	75
Källförteckning	76

Bakgrund

Bakgrunden till detta arbete grundar sig i mitt intresse för turism och destinationer. Under landskapsarkitekturprogrammets projekteringskurs gjorde vi ett gestaltungsförslag för Besökscentrum Alnarp, vilket gjorde att jag fick upp ögonen för just besökscentrum och hur viktig punkt det var för ett besöksmål.

Valet att göra ett gestaltungsförslag för ny entré med ett besökscentrum vid Tingvalla Söderåsen grundar sig i Elisabeth Möllerströms (2013) mastersarbete i landskapsarkitektur: *Söderåslänken*. Hon har från Åstorps centrum och järnvägsstation planerat cirka 1,5 km långt natur-och rekreationsstråk till Söderåsens entré vid Tingvalla. Stråket kommer fungera som en länk till Söderåsen från Åstorp, vilken hon kallar Söderåslänken.

Jag vill ta avstamp i hennes arbete vid Söderåslänkens slutpunkt i Tingvalla som idag är entrén till Söderåsen från Åstorp. I Tingvalla finns idag en befintlig anläggning i form av en öppen men ganska intetsägande parkeringsyta och ett servicehus med möjlighet till toalett, dusch och ombyte. Här finns även motionsspår och Skåneleden startar här. I servicehuset finns olika verksamheter etablerade bland annat en dansklubb, orienteringsklubb och en cateringfirma. Det går även att hyra lokaler i servicehuset.

Det är dock inte en tydlig och inbjudande entré i dagsläget och även Elisabeth Möllerström (2013) visar på behovet av en ny entré vid Tingvalla.

Elisabeth Möllerströms (2013) beskrivning av Tingvalla:

”Tingvalla: Här finns en öppen parkeringsyta och Tingvalla dansplats. Tingvalla ramar in av Söderåsens natur. Det finns gamla skyltar om Skåneleden och Söderåsen men de skymms delvis av vegetation. Återigen måste Vramsvägen korsas för att nå målet. Att detta är entrén till Söderåsen kan tydliggöras mer genom nya skyltar, fikaplatser, flaggor med mera.”

Möllerström (2013) förklarar även hur Åstorp genom Söderåslänken kan utvecklas till *Åstorp - Söderåsstaden där människor möts och växer* som är kommunens vision för år 2020. Att kunna identifiera sig som söderåsstaden är en viktig del i ortens framtida utveckling, då en tydlig identitet krävs för att Åstorp ska kunna fortsätta utvecklas och därmed bli en mer attraktiv ort som lockar nya invånare, företag och besökare (Möllerström, 2013). Söderåslänken och en ny entré och ett besökscentrum vid dess slutpunkt stärker Åstorp ytterligare som Söderåsstaden.

Det är även viktigt att tillgängliggöra Söderåsens rekreativa naturvärden och Skåneleden även för den som inte har bil. Med en framtida Söderåslänk från Åstorps station till Söderåsen blir Söderåsen tillgänglig för fler. Att från Malmö, Helsingborg kunna ta tåget till Åstorp och Söderåsen har ett stort värde för ekonomiskt utsatta grupper, ungdomar och studenter.

Något som ytterligare visar på behovet av Söderåslänken och att Åstorp behöver stärka sin identitet som söderåsstaden går att utläsa på Ulf Liljankoskis (2012) blogg stadsplanering.se. Liljankoski skriver på bloggen att han har kontaktat och frågat några turister om vad de tycker om Åstorp som stad. Det som turisterna tycker är negativt är att Åstorp inte känns

välkomnande att komma till som besökare, samt att staden är tråkig. De tycker även att det är svårt att hitta till Tingvalla, där skåneleden börjar.

Det som turisterna uttrycker som positivt är att Åstorp ligger nära naturen. Det finns också de turister som anser att Åstorp som småstad känns mer "äka", jämfört med större städer (Liljankoski, 2012).

Åstorps kommun (2017) visar att de har ambitioner på att utveckla turismen i Åstorp. Hösten 2017 gjorde de en *Förstudierapport om rekreatjonsområde makadambrottet - entré Söderåsen* där de har som mål att Åstorp ska ha minst ett besöksmål som är bland de tio populäraste i Skåne. Dock nämns tyvärr inte Möllerströms arbete *Söderåslänken* i förstudien, vilket är synd, då kommunen inte tar tillvara på det arbete som redan gjorts och inte beaktar turisternas åsikt att det är svårt att hitta till Tingvalla och Söderåsen.

Syfte

Att med utgångspunkt ifrån naturvårdsverkets riktlinjer för entréer till Sveriges nationalparker, samt ur kompletterande litteratur om rumslighet och miljöpsykologi studera, tillämpa och utveckla erfarenheter om hur entréer till natur kan utformas.

Mål

Att göra ett gestaltungsförslag till en ny entré med ett besökscentrum vid Söderåsen, Tingvalla i Åstorp. Med naturvårdsverkets riktlinjer, samt med litteratur inom gestaltning och miljöpsykologi som utgångspunkt.

Frågeställning

Hur kan en ny entré vid Söderåsen från Tingvalla i Åstorp gestaltas med hänsyn till dess natur- och upplevelsevärden, samt efter naturvårdsverkets riktlinjer för entréer till Sveriges nationalparker?

Avgränsning

- Arbetet tar avstamp i Elisabeth Möllerströms examensarbete *Söderåslänken*.
- Jag gestaltar inte *Söderåslänken*, sträckan mellan Åstorps station och Tingvalla då Möllerström redan studerat detta. Jag ansluter till hennes förslag som är en av förutsättningarna för konceptet: Ny entré och besökscentrum vid Tingvalla.
- Litteraturstudien kommer vara övergripande inom ämnena utformning av entréer, gestaltning och miljöpsykologi.
- Texten natur och hälsa är skriven med utgångspunkt i naturvårdsverkets rapport *Naturen som kraftkälla – Om hur och varför naturen påverkar hälsan* och i de källor de presenterar där. Jag går ej på djupet om exempelvis savanteori och evolution. Texten är tänkt att på ett mycket övergripande sätt förklara varför vi ska besöka natur och dess positiva effekter på vår hälsa.
- Gestaltungsdelarna med rumslighet i natur och landskap är även dem på en mycket övergripande nivå. De delar har jag valt är efter erfarenhet från landskapsarkitektutbildningen och i syfte att hjälpa mig i analyser av platsen Tingvalla, samt i argumentationen kring olika gestaltungsval.

Material och metod

Genom platsanalys och litteraturstudier samlas information kring hur entréer vid naturområden kan utformas. Litteraturstudien och platsanalyserna är grunden i det som sedan är tänkt att mynna ut i ett gestaltungsförslag för en ny entré med ett besökscentrum vid Söderåsen från Tingvalla i Åstorp.

1. Att genom en litteraturstudie samla information kring hur entréer till natur kan gestaltas. Litteraturstudien är tänkt att ge en bas inför det kommande platsanalysen och gestaltungsförslaget samt att hjälpa till i argumentationen kring de olika gestaltungsval som gjorts.
2. Att utifrån platsbesök på Tingvalla göra olika analyser på platsen och dess sammanhang. Slutsatserna kommer sedan ligga som grund för det kommande gestaltungsförslaget.
3. Att med litteraturstudien och platsanalysen i åtanke skapa ett gestaltungsförslag för ny entré vid Söderåsen, Tingvalla.

Litteraturstudie

Litteraturstudien är tänkt att ligga som grund och vara till hjälp inför det kommande gestaltungsförslaget. Förutom att Naturvårdsverkets riktlinjer för entréer till Sveriges nationalparker har studerats och exemplet Skuleskogen där riktlinjerna används, har kompletterande litteratur inom gestaltning och miljöpsykologi studerats för att ge en större bredd där riktlinjerna inte räcker till.

Litteraturen inom gestaltning och miljöpsykologi har delvis hämtas med inspiration av obligatorisk litteratur inom landskapsarkitektutbildningen på Alnarp. Jag har även inspirerats av litteraturstudier som gjorts i andra kandidat- och mastersarbeten som behandlat olika gestaltungsförslag inom området landskapsarkitektur.

Tillgång till böcker, artiklar och studentarbeten har jag främst fått från SLU-biblioteket.

Litteraturen inom gestaltning är främst inriktad på rumslighet i natur och landskap. Miljöpsykologidelen är inom hälsa och natur, som svarar på varför vi ska besöka naturen och dess positiva påverkan på vår hälsa, men svarar även på hur vi uppfattar naturen och dess element.

Platsanalys - Tingvalla

Analyserna har gjorts med inspiration från litteraturstudien, men även baserats på egna erfarenheter och lärdomar från landskapsarkitektutbildningens projektkurser.

- Tingvallas historia och Tingvalla idag- För att samla information om Tingvalla och dess sammanhang.
- Områdesanalys- Denna analys är inspirerad av Kevin Lynch och hans analysmetod med stråk, målpunkter, noder, barriärer, och distrikt.
- Rumsanalys- Denna analys har främst inspirerats av litteraturen inom gestaltning
- Analys privat, halvprivat och offentligt- Denna analys har inspirerats av Arkitekten Jan Gehl.
- Analys Landform – För att få en bättre förståelse för Tingvallaravinens rumsbildande förmåga, visualiserad i 3D GIS.
- Ulf Liljankoskis analys av Tingvalla och reflektioner- För att få en annan persons perspektiv då han analyserat platsen på sin blogg.
- SWOT-analys och reflektioner- För att få en tydlig bild av områdets styrkor, svagheter, möjligheter och hot.

Gestaltningprocessen

I gestaltningprocessen har hänsyn tagits naturvårdsverkets riktlinjer samtidigt som de anpassats till den befintliga platsen. Även övrig litteratur har tagits i beaktning som varit som en teoretisk grund för mina platsanalyser.

Tillsammans med analyserna har skissen som arbetsmetod har varit viktig del i att arbeta fram ett gestaltningsförslag. Skissen är tillåtande, kreativ och ger möjligheter att ta många olika faktorer i beaktning på samma gång. Efter skissen har förslaget visualiserats i olika dataprogram och redovisas med en illustrationsplan och olika perspektiv som förklarar förslagets olika delar.

I arbetes diskussions- och reflektionsdel så utvärderas även hur det var att jobba med naturvårdsverkets riktlinjer och hur övrig litteratur var till hjälp i gestaltningprocessen.

Litteraturstudie

Begreppet besökscentrum

Mina tankar kring besökscentrum är att dess utseende och funktion varierar utifrån besöksmål och plats. Besöksmålet kan vara en stad, ett naturområde, en park, sevärdhet eller andra platser som är värda att besöka. Syftet med ett besökscentrum enligt mig själv är att de har en välkomnande, informativ och samlande funktion för besökare.

Det finns idag ingen definition av begreppet besökscentrum på svenska och engelskans motsvarighet till besökscentrum är *Interpretive Centre* alternativt *Visitor Center*. Enligt Collins English Dictionary (2018) har *Interpretive Centre* och *Visitor Center* samma betydelse på engelska. Orden definieras så här:

“(at a place of interest, such as a country park, historical site, etc) a building or group of buildings that provides interpretation of the place of interest through a variety of media, such as video displays and exhibitions of material, and, often, includes facilities such as refreshment rooms and gift shops”

(Collins English Dictionary, 2018)

Collins English Dictionary beskriver besökscentrum: (till en plats av intresse som en nationalpark eller en historisk plats mm.) En byggnad eller grupp av byggnader som erbjuder information om platsen genom olika sorters media, som exempelvis video och utställningar av material. Inkluderar ofta även faciliteter som servering av mat och dryck, samt souvenirbutik.

Collins English Dictionary har ett byggnadsorienterat fokus på besökscentrum och i detta arbete tänker jag gestalta ett besökscentrum som är en entré till natur.

Björn Risinger menar i naturvårdsverket rapport *Naturum in Sweden* (2009) att Sveriges motsvarighet till Visitor Centres i naturområden, är våra naturum. I rapporten definierar han Visitor Centre:

“Visitor centre is an international term designating a centre to receive people who visit natural or cultural environments which are protected or otherwise worth experiencing. Such facilities exist in many countries, even though there may be differences in design. The Swedish ones have been called naturums since 1973” (Naturvårdsverket 2009).

Översättning av citatet: Besökscentrum (visitor centre) är en internationell term angivande ett centrum för att ta emot personer som besöker natur – och kulturmiljöer, som antingen är skyddade eller andra platser som är värda att besöka. Sådana faciliteter finns i många länder, även om utformningen av dem kan variera. De svenska besökscentrumen har kallats naturum sedan 1973.

Våra naturum är alltså Sveriges besökscentrum till natur- och kulturmiljöer. Vidare i rapporten beskrivs Naturum som ett centrum för människor som besöker ett naturområde eller en nationalpark och att deras syfte är att ge besökaren en djupare förståelse för natur. Att vi ska visa respekt för natur samt vårda och ta hand om den. Naturum ska även sprida kunskap om naturen och platsens historia och framtid. Vad som hänt, vad som händer och vad som kommer att hända (Naturvårdsverket, 2009).

I Johan Ask och Anton Thörnes (2013) mastersarbete i landskapsarkitektur: *Outpost*, menar de likasom Naturvårdsverket att våra naturum är det som ligger närmast ett besökscentrum med kopplingar till natur. I sitt arbete har de valt att göra ett gestaltungsförslag till ett besökscentrum vid Tivedens nationalpark utanför Örebro. I gestaltungsförget har de valt att flytta funktioner från inomhus till utomhus och att sprida ut dem i nationalparken. De menar att ha besökscentrumets funktioner på flera olika ställen i parken ökar incitamenten att vilja ta sig runt samtidigt som de blir målpunkter. Exempelvis är kaféet och föreläsningssalarna på olika platser i naturen. Dock har de samlat de mest centrala funktionerna för ett besökscentrum som reception och toaletter kring *utomhusnoden* som ligger vid entrén (Ask & Thörne 2013). Utomhusnod kan tolkas som en mötesplats utomhus.

Vidare menar Ask och Thörne (2013) att naturmiljön sätts i fokus när ett besökscentrums funktioner är utomhus och att det tillsammans med en genomarbetad utomhusmiljö gör att natur och upplevelsevärden stärks. En annan fördel med att flytta funktioner utomhus är att fler funktioner blir tillgängliga dygnet runt. (Ask & Thörne 2013)

Ask och Thörne visar att det finns många olika sätt att gestalta besökscentrum. Jag tycker att det är intressant med ett utomhus fokuserat angreppssätt på gestaltningen av dem.

Slutligen så är besökscentrum tillsammans med ny entré till Söderåsen och Söderåslänken något som jag ser som ett koncept för Åstorps vision om *Söderåsstad* där människor och företag möts och växer.

Hälsa och natur

Naturens positiva effekter på hälsan är en anledning till att vi ska besöka natur och att det är viktigt med en god tillgänglighet till den. Ett besökscentrum och en ny entré i Tingvalla vid Söderåsen kan vara ett sätt att göra naturen mer tillgänglig.

Det finns flera studier och forskningsresultat som visar att naturen har positiv påverkan på hälsan. En studie som påvisade naturens restaurativa och återuppbyggande effekter på vår hälsa, var i Rachel och Stephen Kaplans studie av ett viltmarksprojekt under 1970- och 1980-talet (Kaplan & Kaplan, 1989).

Ordet restaurativ kan härledas till engelskans restaurative och betyder stärkande, välgörande, uppiggande och återuppbyggande. För mig är det svårt att hitta en bra definition på svenska och därför jag och även Åsa och Mats Ottosson (2006a) som skrivit naturvårdsverkets rapport *Naturen som kraftkälla – Om hur och varför naturen påverkar hälsan* använder sig av ordet restaurativ.

Deras studie var början på den moderna forskningen om naturens påverkan på vår hälsa (Ottosson & Ottosson, 2006a). Resultatet av studien påvisade att deltagarna i viltmarksprojektet förändrades på ett mer djupgående och genomgripande sätt än vad de hade räknat med. Bland annat att deltagarna kände att de hade mognat i egenskap av att vara människor och att de hade ett bättre välmående. Många av deltagarna påverkades dessutom ända in i själen då kraftfulla känslor av helhet och enhet uppstod (Kaplan & Kaplan, 1989 se Ottosson & Ottosson, 2006a).

Makarna Kaplans slutsatser av studien var att besök i natur kan ge restaurativa effekter som *”mental avkoppling, kraftpåfyllning och återhämtning”*. De kom

även fram till att det var skillnad på olika naturtypers restaurativa effekter och fann fyra olika kvalitéer som påverkade ett naturområde/grönområdes restaurativitet (Kaplan & Kaplan, 1989 se Ottosson & Ottosson, 2006a).

Citatet nedan visar de fyra kvalitéerna:

- *Att platsen ger besökaren en känsla av att vara förflyttad till en annan värld, vid sidan av vardagens stress och press. (Being away)*
- *Att platsen uppfattas som att den har en viss storlek och omfattning, i tillräckligt hög grad för att ge en känsla av frihet och spelrum. (Extent)*
- *Att platsen väcker ens intresse och ger stimulerande sinnesintryck. (Fascination)*
- *Att man känner att man passar in i miljön: att den är förenlig med ens önskemål och behov. (Compatibility)*

(Kaplan & Kaplan, 1989 se Ottosson & Ottosson, 2006a)

Rachel och Stephen Kaplan förklarar naturens restaurativa förmåga med att vi tar in omgivningen på två olika sätt, riktad respektive spontan uppmärksamhet. Den riktade uppmärksamheten är den uppmärksamhet som dominerar i vår vardag. Det är den som vi använder när vi fattar beslut, planerar, och för att komma ihåg olika saker. Exempelvis att vi ser oss om innan vi går över gatan eller för att kunna fokusera på en arbetsuppgift när vi jobbar (Kaplan & Ryan, 1998, sid 16–18).

Den spontana uppmärksamheten är däremot kravlös och stillsam. Det är den uppmärksamhet som inte har någon bestämd riktning. I naturen är det ingen

information som ropar efter vår uppmärksamhet, att vi måste se hit eller dit. Den spontana uppmärksamheten bara är och beskrivs som vaken vila, vilket i sig förebygger mental utmattning (Kaplan & Ryan, 1998, sid 16-18).

Professor Roger Ulrichs undersökning på ett sjukhus: "View through a Window May Influence Recovery from Surgery" från 1984 visade att de patienter som efter operation av gallblåsan låg i rum med utsikt mot natur från sitt fönster tillfrisknade fortare och hade bättre välmående jämfört med de patienter som låg i rum med utsikt mot en tegelvägg (Ulrich, 1984). Detta visar att blotta anblicken av natur kan ha positiv effekt på hälsan.

Ulrich (1999, Sid 58) refererar även till andra studier inom ämnet som visar att natur på bild är stressdämpande och minskar oro. En undersökning han refererar till handlar om stressade patienter på sjukhus som innan operation såg naturbilder i taket ovanför sin sjukhussäng hade lägre blodtryck och därmed mindre stress jämfört om de hade sportbilder eller ingen bild alls i taket.

En annan intressant studie som bekräftar att natur på bild har restaurativa effekter gjordes på intensivvårdsavdelningen vid Uppsala akademiska sjukhus. Efter att ha genomgått hjärtoperation fick patienterna stora färgbilder med olika motiv uppsatta vid deras sängar. Det var totalt sex grupper med olika visuella förhållanden, varav två av dem var naturbilder, den ena visade en öppen vy med vatten och träd och den andra en vy på tät och sluten skog. Två andra grupper hade abstrakta bilder med antingen rätlinjiga eller kurviga former och sedan två kontrollgrupper som hade en vit panelbild eller ingen bild alls (Ulrich, 1999, sid. 60–61).

Resultaten visade att bilden på den öppna vyn med vatten och träd, signifikant minskade patienternas ångest jämfört med kontrollgrupperna.

Dessutom behövde de med träd och vattenbilden vid sin säng färre höga doser av smärtstillande medel. Bilden på tät och sluten skog hade dock ingen märkbar skillnad mot kontrollgruppen (Ulrich, 1999, sid. 60–61).

Att bilden med tät och sluten skog inte hade någon positiv effekt på hälsan bekräftar det som makarna Kaplan skrev att olika sorters natur har olika restaurativa effekter. Jag tänker främst på *Compatibility* att besökaren inte känner att den passar in i en tät och sluten skog, som troligtvis även är mycket mörk och svår att överblicka. Men även *extent* då en tät och sluten skog inte ger en känsla av frihet och spelrum.

Två av de sex bilderna i studien var abstrakta bilder, en med rätlinjiga former och en med kurviga former. De patienter som hade den rätlinjiga bilden uppsatt vid sin säng hade mot förväntan högre grad av ångest jämfört med kontrollgruppen (Ulrich, 1999, sid 61) och det visar att det finns konstnärliga uttryck och särskild visuell stimulation som snarare kan öka, än minska ångestnivån hos patienter.

Mina egna tankar är att abstrakt konsts effekter på vår hälsa, beror väldigt mycket på vilka känslor som den frambringar hos oss. På samma sätt som olika sorters natur har varierande restaurativa effekter på hälsan, tänker jag att olika sorters abstrakt konst har varierande effekter. En gissning är att abstrakt konst som frambringar positiva känslor, har positiva effekter på vår hälsa och att konst som frambringar negativa känslor således har negativa effekter på vår hälsa. Då bilden med de kurviga formerna inte visade på samma negativa effekter som ökad ångestnivå, antar jag att den kurviga i detta fall gav patienterna fler positiva känslor och associationer, kanske kan kurviga former ge associationer till natur, då kurviga former är mer vanliga där och räta och raka former associationer till staden och dess byggda element?

Åsa och Mats Ottosson (2006a) slutsats av Ulrichs bildstudier var att om bilder på natur kan ha positiva effekter på vår hälsa så borde att vara och befinna sig i naturen i verkliga livet, med dofter och ljud ge ännu positivare effekt på hälsan.

En tanke jag har är att ordet natur är ett begrepp som är svårt att definiera och att det finns många olika typer av natur. Att säga att naturen har positiva effekter anser jag som en för generell tolkning då det finns naturtyper som inte visat detta, exempelvis bilden med tät och sluten skog. Däremot går det dra slutsatsen att det finns vissa naturtyper som har visat sig ha positiva effekter på vår hälsa.

På tal om naturtyper skriver Åsa och Mats Ottosson i sin bok *Naturkraft- om naturens lugnande, stärkande och läkande effekter* att den natur som vi uppskattar mest är den natur som ger ett intryck av att vara ursprunglig och orörd. Med betoningen på *intrycket* av ursprung och orördhet, då den svenska naturen till stor del idag är påverkad av oss människor och absolut orördhet nästan inte finns kvar. Den natur som bland privatpersoner uppfattas som ursprunglig och orörd, är gammal skog med åldriga träd, havet och fjällen (Ottosson & Ottosson, 2006b, sid. 124–126). Gammal skog med åldriga träd tolkar jag som gammelskog med god visuell överblickbarhet och möjlighet att se in mellan träden.

En annan intressant studie visade att promenera i natur gav störst restaurativa effekter efter stress. Studien visade att de som promenerade i ett naturskyddsområde med öppna fält, och enstaka trädgrupper återhämtade sig bäst efter uppmärksamhetskrävande uppgift jämför med kontrollgruppen som promenerade i ett urbant stadslandskap. De som promenerade i natur kände sig mer även mer positiva och hade lägre grad av aggressivitet (Hartig m fl, 2003).

Många har frågat sig varför just öppna naturlandskap verkar vara den naturtyp som vi uppskattar mest och en gammal förklaring till varför var ifrån savanteorin. Med hjälp av savanteorin förklarar Ulrich det öppna naturlandskapets restaurativa effekter på ett evolutionärt vis. Att vi biologiskt fortfarande är stenåldersvarlser som utvecklats som art ute på savannen i östra Afrika. För att ha energi vid en eventuell fara, eller vid jakt var det en fördel efter kraftanstängning snabbt kunna återhämta sig. Den som snabbast kunde återhämta sig hade största chans att överleva och på så sätt hade enklare att föra sina gener vidare. Denna utveckling har pågått i miljontals år och den moderna mänskliga civilisationen och kultur har bara funnits i ungefär 10 000 år, vilket Ulrich menar är för kort tid för att påverka vår genetik. I grunden är vi alltså fortfarande stenåldersmänniskor anpassade för att leva på savannen (Ulrich, 1999, sid. 50–52).

I och med att savannen är vår ursprungsmiljö är enligt Ulrich (1999, 50–52) förklaringen till varför natur med rumslig öppenhet, med enstaka träd/trädgrupper och vattendrag är den miljö som är mest restaurativ för oss människor. Det är den naturtyp som vi genetisk och evolutionärt har anpassat oss till under miljontals år.

Denna savanteori är idag allt mer ifrågasatt av flera forskare (Wikipedia, 2018) och det finns bevis på att vi som art inte har utvecklats på savannen. Detta gör att Ulrichs förklaring till varför inte stämmer och att vi inte riktigt kan svara på varför just öppna naturlandskap är den naturtyp som vi människor uppskattar som mest.

En annan del som är viktig att ta upp i forskningen om natur och hälsa är betydelsen av nära avstånd till natur från arbetet och bostaden. Ulrika Stigsdotter och Patrik Grahn är båda landskapsarkitekter och har i sin forskning (2003) kunnat påvisa att stadsbor som ofta besöker urbana

grönområden, har en lägre grad av stressrelaterad ohälsa. Deras forskning visar även att avståndet till närmaste grönområde från bostaden har stor betydelse i hur ofta grönområdet besöks av den boende. Då tid är en bristvara i dagens moderna samhälle drar de slutsatsen att korta avstånd och god tillgänglighet till bra och kvalitativa grönområden som konstaterar mot den dagliga tillvarons krav har betydande positiv effekt på vår hälsa (Grahm & Stigsdotter, 2003).

Det är även viktigt att ha nära till natur från arbetsplatsen och en studie av Ulrika Stigsdotter visar att närhet till natur har en positiv påverkan på arbetstagarnas stressnivå. Minst stressade var de som både utsikt mot grönska från fönstret och samtidigt hade möjlighet att gå ut att ta rast under arbetsdagen. De som varken hade grönska utanför fönstret eller möjlighet att ta rast ute upplevde stress betydligt oftare och hade fler stresstillfällen per år (Stigsdotter, 2004).

I boken *Ute på dagis* gjordes en studie som visade att mycket natur på förskolans utegård hade positiv påverkan på barnens motorik och koncentrationsförmåga (Grahm m.fl, 1997). Även senare en studie med större vetenskaplig tillförlighet med flera hundra barn bekräftade detta resultat (Grahm, 2003).

En fråga en kan ställa sig är vad som menas med bra och kvalitativa grönområden? Kan mänskliga tecken som exempelvis skötselåtgärder i naturen ha positiv påverkan på ett grönområde?

Tecken på mänsklig påverkan i natur

I boken *With People in Mind: Design and Management of Everyday Nature* skriver Kaplan och Ryan (1998, sid. 37–38) om tecken på mänsklig påverkan i natur. Mänskliga tecken kan exempelvis vara informationsskyltar, upptrampade stigar, olika skötselåtgärder, staket etc. De beskriver att vi är väldigt känsliga för sådana tecken i både positiv och negativ bemärkelse. Mänskliga spår i natur verkar ofta lugnande och är vanligtvis mycket uppskattade. Några av de element som uppfattas positivt kan vara gångar och stigar med klippta kanter, vilket antyder arbete, skötsel, omhändertagande och omsorg. Andra uppskattade element är beskärning av buskar och träd, lämnade stockar och död ved, samt inplantering av blommor.

Kaplan och Ryan (1998, sid. 37–38) nämner att många studier visar att en naturlig miljö tillsammans med tydliga mänskliga influenser är de mest uppskattade platserna. Sådana influenser kan vara spångar, upphöjda trädäck och gångar, broar över vattendrag, staket och murar, som exempelvis stengårdsgårdar samt naturvård, skötsel.

De negativa aspekterna av mänsklig påverkan beskrivs bland annat vara staket och barriärer till någon annans mark, vilket leder till att besökaren blir mer försiktig och övervägande ifråga om att utforska platsen vidare. Vidare nämns även vandalism och förstörelse som en negativ aspekt av mänsklig påverkan (Kaplan och Ryan. 1998, sid. 37–38).

Spännande och mystiska platser

Vad gör en plats spännande och intressant att vara på?

Kaplan och Ryan (1998, sid 43–45) ger i sin bok *With people in mind: Design and management of everyday nature* några olika sätt hur platser kan bli mer mystiska och spännande. Ett sätt de beskriver är att platser med flera olika vegetationslager (fältskikt, buskskikt och trädskikt) med flera olika nivåer ofta är mer spännande och mer mystiska än platser med få, enstaka skikt. Skogen beskrivs som naturligt mystisk i boken och jag tänker att det är för att den innehåller flera olika skikt av vegetation.

Svängande stigar och vägar i landskapet är också ett sätt att skapa mer spänning, att vilja utforska vidare vad som är bakom kurvan, svängen. Träd som växer slumpmässigt på en plats skapar mer spänning, än träd som är planterade i rader, även här med effekten att betraktaren inte riktigt kan se vad som är bakom nästa träd (Kaplan & Ryan, 1998, sid 43–45). Givetvis finns många fler sätt än ovan nämnda att skapa mystik på en plats, men att en regel kan sägas vara att inte bjuda på allt på engång vid första anblick, utan att inspirera besökaren på en plats att vilja gå in och upptäcka mer.

Rumslighet i natur och landskap

Vid gestaltning är det viktigt att tänka på hur olika rum kan tolkas och upplevas. Hur upplevs gröna rum som är uppbyggda av vegetation och växter, till skillnad mot fasta strukturers inverkan, som exempelvis byggnader?

Växter som rumsbildande element

Vegetation kan med fördel delas in i olika lager, där varje lager har olika rumsbildande egenskaper. Catherine Dee beskriver i boken *Form and fabric in landscape architecture* de olika lagrens rumsbildande egenskaper som att:

- fältskiktet kan ses som rummets golv
- buskar kan ses som rummets väggar och möbler
- träden kan ses som rummets väggar och tak

och hur detta tankesätt kan hjälpa en i att tolka och gestalta rum (Dee, 2001, sid. 34).

För landskapsarkitekten är växter gröna byggnadsblock och de kan sammansättas till att forma levande strukturer i landskapet.

Landskapsarkitekten Nick Robinson (2016, sid 26) beskriver att gestaltning inte bara handlar om former utan även om det tomma utrymmet, de mellanrumsformer som formerna definierar. Mellanrumsformer som har både praktiska och estetiska syften.

Robinson (2016, sid 28–32) menar även att samma språkbruk som används för att beskriva rum inom byggnadsarkitekturen, även kan användas vid vegetationsgestaltning och landskapsdesign. Vegetation kan skapa liknande typer av rumsligheter, men med en lösare struktur. Vidare beskrivs dock att

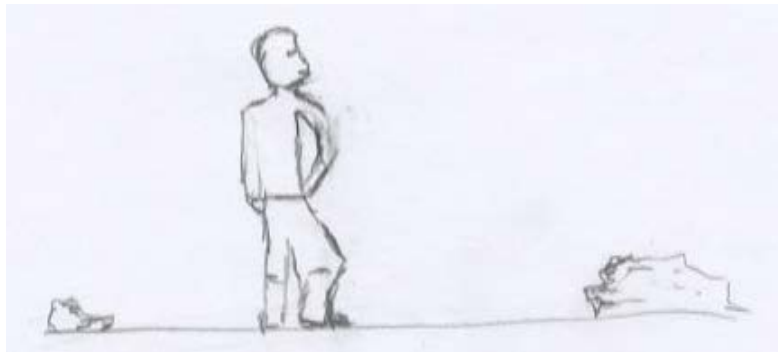
vegetation och växer är mer komplexa i sina former jämfört med byggnadsarkitektoniska former.

Trots att vegetation har mer komplexa former skriver Robinson (2016, sid 59) att användandet av byggnadsarkitektoniska termer som väggar, golv, tak, entréer och rum har många fördelar i växtgestaltning. Bland annat betonar det att utomhusmiljön är minst lika viktig som inomhusmiljön, samt att det belyser olika strukturella och rumsliga aspekter i gestaltningen.

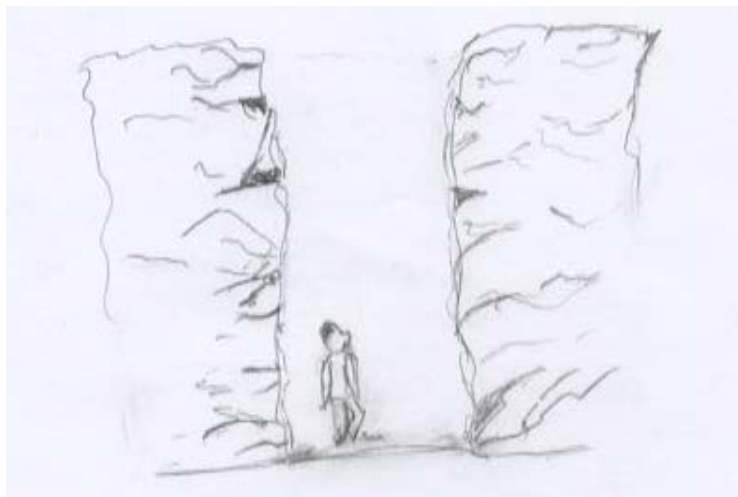
Vertikala proportioner

Proportionerna mellan höjd och bredd påverkar dynamiken i hur platsen uppfattas. Platser med avsaknad av höga strukturer riskerar att upplevas som för öppna, samt som svåra att orientera sig på (Robinson, 2016, sid 70). Dessutom ger avsaknad av höga strukturer och olika vegetationslager att platsen uppfattas som tråkig och monoton (Kaplan & Ryan, 1998, sid 44). Öppna platser med god visuell tillgänglighet och överblickbarhet upplevs dock ofta som trygga platser. Dock nämns att det går att hitta olika sätt att uppnå god visuell tillgänglighet, utan att eliminera eller exkludera vegetationen på en plats. Ett sätt är att beskära eventuell vegetation (buskar och träd) under ögonhöjd, så att visuell överblickbarhet uppnås (Kaplan & Ryan, 1998, sid 33–34).

Smala platser och med höga och täta strukturer över ögonhöjd kan lätt kännas klaustrofobiska (Robinson, 2016, sid 70). Då den visuella tillgängligheten är begränsad upplevs platsen ofta även som mer otrygg (Kaplan & Ryan, 1998, sid 33). Robinson beskriver (2016, sid 70) dessutom att smala platser med höga, avskärmade och täta väggar som kraftfulla platser med en stor potentiell energi, som vid allt för stor kontrast mellan bredd och höjd kan ge känslan av litenhet, att väggarna trycker sig på allt för nära.

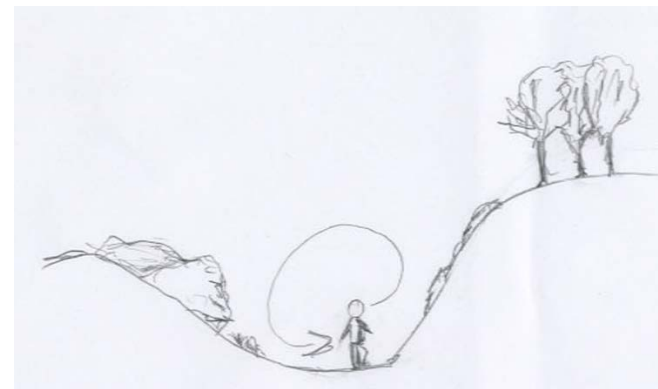
Principskiss på en plats med få vertikala element, som ofta upplevs som tråkig, öppen och svår att orientera sig på. Däremot upplevs öppna platser ofta som trygga platser.

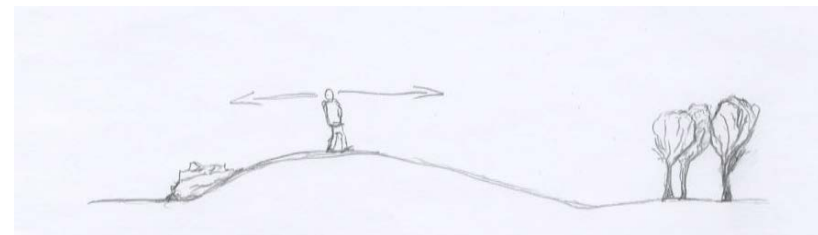
Smala platser med höga strukturer kan lätt kännas klaustrofobiska.

Landform

Brant lutning och stora variationer i landform har stor inverkan på upplevelsen av en plats. Landformen kan hjälpa till att definiera en plats rumslighet och påverkar även platsens dynamiska kvalitéer. Dynamiska kvaliteter i att bjuda in till en riktning, i att klättra upp till en högre punkt och utforska eller att gå ner i skyddad dal. Högre punkter brukar ge visuellt utåtgående upplevelse med brett synfält medans att vara i en dal ger en mer visuellt inåtgående upplevelse med ett begränsat synfält (Robinson, 2016, sid 72).

Att vara i en dal brukar ge en visuellt inåtgående upplevelse.

Att vara på en högre punkt brukar ge en visuellt utåtgående upplevelse.

Avskildhet

Avskildhet kan benämnas på olika sätt, Jan Gehl (2006, sid 58–59) beskriver i sin bok *Life between buildings* upplevelsen av och förhållandet mellan privat och offentligt på olika platser, då bostadens privata trädgård till det offentliga torget utanför stadshuset beskriver skalans ytterligheter. Vidare beskrivs mellanskan, den halvvoffentliga karaktären som exempelvis kan vara de gemensamma ytorna i ett bostadsområde. Dessa ytor är visserligen öppna för allmänheten men ytornas nära kontakt till de boende i området ger en halvvoffentlig karaktär.

Gehl (2006, sid 58–59) skriver också att skalan mellan privat, halvprivat och offentligt i vissa lägen kan vara uppdelad i fler nivåer än tre, samtidigt som det i andra lägen inte finns några mellannivåer alls utan bara ytterligheterna privat och offentligt.

Varför är det bra att jobba med skalan privat till offentligt vid planering och gestaltning av områden? Gehl (2006, sid 59) menar att etableringen av sociala zoner som privat, halvprivat och offentligt i gemensamma områden ger en känsla av trygghet, samt en starkare tillhörighet till områden även långt utanför den privata bostaden. Denna känsla av tillhörighet och trygghet kan sedan leda till ökad användning av offentliga platser, Gehl ger här exemplet med att småbarnsföräldrar tillåter sina barn leka utomhus i tidigare ålder än vad de annars skulle.

Etableringen av graderingen från halvprivat till privat i bostadsområden, gör att de boende i området lär känna varandra bättre. Upplevelsen av att även utomhusmiljön tillhör bostadsområdet gör att de boende känner ett större kollektivt ansvar för att ta hand om den. Det halvprivata området runt om bostaden blir som en del av bostadsområdet och skyddas på så vis mot

vandalism och brottslighet, likväl som de boende själva skyddas (Gehl, 2006, sid 59–61).

Av det ovan nämnda framgår att det är viktigt att ha flytande övergångar mellan graderna av avskildhet: privat, halvvoffentligt och offentligt i våra områden. Viktigast är att områdena är uppdelade fysiskt, men samtidigt på ett sådant sätt att visuell kontakt är möjligt mellan dem menar Gehl (2006, sid 59–61). Han ger exemplet att ett barn hemifrån, på privat område ska ha möjlighet att se om hans kompisar är ute på det halvvoffentliga grannskapets lekplats eller inte.

För att möjliggöra eller förhindra visuell eller auditiv kontakt mellan människor beskriver Gehl att höga väggar, långa avstånd eller nivåskillnader exempelvis förhindrar visuell kontakt, samtidigt som inga eller låga väggar, korta avstånd och att befinna sig på samma nivå möjliggör kontakt (Gehl, 2006, sid.62).

Robinson (2016, sid 60) nämner i boken *The Planting Design Handbook* ett citat ur Berrie Greenbies bok *spaces* från 1981 att "The openings in the walls enclosing space make the difference between ... an enclosure and a prison". Citatet kan översättas som att det är öppningarna i slutna rum som gör skillnaden mellan avskildhet och ett fängelse. Citatet stärker Gehls ord om hur viktigt det är med visuell kontakt mellan olika rum och flytande övergångar mellan olika grader av avskildhet (privat, halvprivat och offentligt).

Avskildhet kan enligt Robinson, (2016, sid 60–63) graderas från introvert till extrovert karaktär. Då den mest introverta karaktären innebär stark rumslighet, med slutenhet på alla fyra sidor till den mest extroverta karaktären, de öppna rummen där inga eller få rumsbildande element finns.

Mellanskalan är de halvslutna rummen med slutenhet från tre till två sidor (Robinson, 2016, sid 60–63).

Robinson (2016, sid 60–63) menar att de mest introverta och slutna rummen kommer ha inåtvänt fokus på det som är inuti rummet, snarare än på det som är utanför. De slutna rummen ger skydd och avskildhet och deras innehåll kan kontrastera mot omgivningen, som att vara i en annan värld. Robinson nämner vidare att de mest slutna rummen även kan rymma det som anses vara "fult" och således minska dess negativa influens på omgivningen (Robinson, 2016, sid 60–63). Det kan exempelvis tänkas vara att avskilja en parkering från omgivningen och således minska dess visuella påverkan.

De halvslutna rummen med skydd från tre sidor ger likt de slutna rummen en hög grad av skydd och avskildhet, samtidigt som den ger en riktad utblick (Robinson, 2016, sid. 60–63). Vidare beskriver Robinson (2016, sid. 60–63) att utblicken i hög grad påverkar rummets karaktär genom att dra till sig uppmärksamhet bortom rummets gränser.

Halvslutna rum med skydd från två sidor är mer extroverta än de rum med tre sidor, menar Robinson (2016, sid. 60–63). Vidare menar han att rum med skydd från två sidor med L-form eller C-form definierar rummet med ena halvan avgränsning och andra halvan inblandning från omgivningen. Rummet kommer ha en tydlig utblick mot omgivningen, mot exempelvis landmärken, attraktiva vyer eller mot solen (Robinson, 2016, sid. 60–63).

De öppna rummen med slutenhet mindre än 180 grader är den rumsliga dimensionen försvagad menar Robinson (2016, sid.60–63). Han menar att om de rumsliga elementen är isolerade från varandra snarare än att bilda en rumslig helhet kommer elementen upplevas som fristående objekt (2016, sid 60–63).

Robinson (2016, sid.60–63) förklarar att trots att inga rumsliga gränser är definierade på platsen så kan ett fristående objekt påverka fältet omkring sig själv. Fältets storlek beskrivs ha samma storlek på sin radie som objektets höjd, dock nämns att denna storleksberäkning på fältet endast är ungefärlig, men kan vara användbar vid placering av fristående nyckelobjekt. Därefter nämns att denna effekt av fristående nyckelobjekt blir förstärkt då de befinner sig i klart definierade rum. Robinson menar att det är viktigt att tänka på fältet som skapas av externa fristående objekt då det kan hjälpa en att undvika risken att skapa en rörig plats av separata objekt. Vidare säger han att många fristående objekt kan skapa platser som är formlösa och utan rumslig logik, det kan vara exempelvis utspridda individuella träd på en yta (Robinson, 2016, sid. 60–63).

Graden av transparens är också viktig när en jobbar med avskildhet, då transparensen skapar band och relation mellan platser (Robinson, 2016, sid.63–64). Transparensen mellan platser möjliggör även visuell kontakt mellan människor (Gehl, 2006, sid.62)

Förhållande byggnad och träd

Boken *The Concise Townscape* av Gordon Cullen (1961, sid 168) beskriver olika rumsligheter i staden, då främst med byggnader och hårda element som murar, staket, gatsten med mera som tillsammans bygger upp stadsrummet. Men i ett kapitel beskriver Cullen att träd och byggnader alltid har haft ett speciellt förhållande till varandra, då träden uppmärksammar byggnadens omgivande landskap.

Gordon Cullen (1961, sid 168) skriver att konsten att föra samman träd och byggnader är baserad på att träden lånar ut sin rikedom till byggnaden och att byggnaden uttrycker trädens arkitektoniska kvalitet.

Bild 1. Hög byggnad och låga träd. Skapar ofta ett avstånd mellan byggnad och vegetation. Att de är två separata delar som inte hör ihop, byggnaden med sina strukturella lagar och vegetationen med sina (Cullen, 1961, sid 169).

Bild 2. Höga träd och låg byggnad ger en kontrast mellan den horisontella byggnaden och vertikala träden. Detta förhållande kan liknas med bilden av att byggnaden är fågelboet i trädet. (Cullen, 1961, sid 169). Uppe i trädet är fågelboet en horisontell struktur och trädet med dess grenar runt om boet en vertikal struktur.

Bild 3. Låg byggnad och låga träd ger småskalig och intim karaktär (Cullen, 1961, sid 170).

Bild 4. Hög byggnad och höga träd. Skapar en rörelse och rytmisk effekt genom en betoning av det vertikala (Cullen, 1961, sid 170).

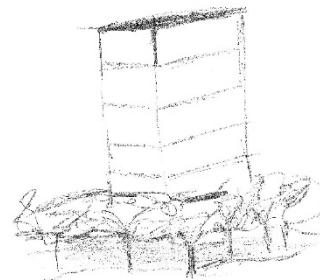

Bild 1: Hög byggnad låga träd.

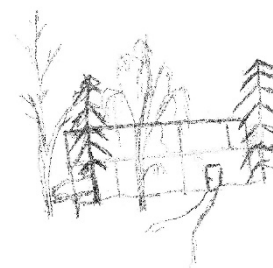

Bild 2: Höga träd och låg byggnad.

Bild 3: Låg byggnad och låga träd.

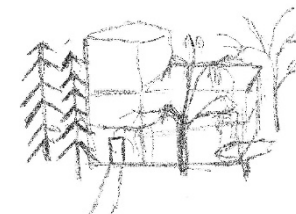

Bild 4: Hög byggnad och höga träd.

Informera om natur

Information om natur kan visas och gestaltas på många olika sätt och är en viktig del av besöket i ett naturområde. I Naturvårdsverkets bok *Att skylta skyddad natur* beskrivs det att väl genomtänkt information har större dragningskraft för turister att besöka ett naturområde än bra väder (Naturvårdsverket, 2003).

Gestaltning och naturvägledning går ihop, och det är inte alltid information ges genom skyltning. I Kullingers examensarbete i landskapsarkitektur beskriver hon att gestaltning är information och att god gestaltning är bättre än en informationsskylt. Vidare menar Kullinger att gestaltningen kommenterar platsen och att vår upplevelse av den skapar platsen. Att om gestaltningen uppmärksammar naturen och den blir omtyckt, ökar vår vilja att ta hand om den (Kullinger, 2012).

Naturvårdsverkets program *Värna Vårda Visa* nämner att utformningen av entréer och dess funktion är av stor vikt för besökets helhetsintryck. Dessa fungerar som utgångspunkt för besöket och ska ge vägvisande information och fördjupad information om naturområdet (Naturvårdsverket, 2011). Naturvårdsverket har även arbetat fram riktlinjer hur entréer till nationalparker kan utformas och vilket vi återkommer till senare i uppsatsen.

Naturvårdsverkets bok *Att skylta skyddad natur* tar även upp att bra naturinformation via leder och naturstig kan styra besökaren så att störningar på naturen undviks. Exempelvis kan skyltar längs en naturstig som tolkar och förklarar vad besökaren ser på en viss plats kan hjälpa den att förstå områdets värden och hur människan påverkar platsen. (Naturvårdsverket, 2003).

Det är även viktigt att allmänheten blir informerad om att närområdet finns tillgängligt genom många olika kanaler. Att kommunen informerar om naturområdet på allmänna platser som exempelvis tågstationer, bibliotek, turistbyråer genom foldrar, broschyrer och reklam. Det är också viktigt att informera hur man lättast tar sig till naturområdet på olika sätt (Naturvårdsverket, 2003).

Internet och mobilen är också en viktig informationskanal och är idag för många det mest naturliga sättet att söka information på. Att få information via nätet har en fördel genom att den kan uppdateras kontinuerligt och på så sätt undviks inaktuell information delas ut (Naturvårdsverket, 2003).

Åstorps kommun har många visioner om hur de bättre kan profilera sig som Söderåsstaden och arbetade år 2014 fram en handlingsplan för detta. Bland annat Söderåslänken som kommer verkställas (Åstorps kommun, 2014).

Åstorps hemsida ger idag ganska knapphändig information om Tingvalla strövområde och att skåneleden börjar här. Detta skulle kunna göras tydligare och bättre för att locka fler besökare och turister till Tingvalla. Ett sätt att locka fler till Tingvalla skulle kunna vara att Åstorps kommun skrev om området på naturkartan.se. Naturkartan är en webbaserad friluftsguide där flera kommuner, myndigheter och företag lägger upp olika besöksvärda friluftsområden (OutdoorMap AB, 2018).

I boken *With People in Mind: Design and Management of Everyday Nature* skriver Kaplan och Ryan (1998, sid. 49–56) skriver i början av kapitlet *Way-finding* om gestaltning och information. I slutet på kapitlet skriver de även hur bra informationsskyltar bör göras, men detta avsnitt har fokus på information och gestaltning.

Då informationsskyltar och kartor ignoreras av många besökare (Kaplan och Ryan. 1998, sid. 56) visar att gestaltning och information är viktigt komplement och jag vet själv att jag inte alltid tittar på kartor innan jag går in i ett naturområde.

Att hitta vägen genom gestaltning underlättas då det finns olika element som särskiljer sig från varandra. Dessa kan vara specifika objekt eller platser som fungerar som landmärken. I den större skalan underlättar det även med olika regioner som besökaren kan dela in området i (Kaplan och Ryan. 1998, sid. 50). Detta kan exempelvis tänkas vara att besökaren skiljer partiet med bokskog mot det mer öppna jordbrukslandskapet där den var i förut.

Kaplan och Ryan (1998, Sid. 51) förklarar att identifiering av områden och regioner inte behöver vara en medveten process och att vi därmed inte heller alltid namnger olika regioner. Men områden som vi upplever som sammanhängande och med element som liknar varandra, hör ihop tendera vi att kategorisera medvetet eller omedvetet som en region.

Regioner är ett snabbt och enkelt sätt att organisera och att skapa sig en bild av ett område på, både när besökaren rör sig genom området, eller ser området från en utsiktspunkt. Men det är även balans om hur många regioner ett område ska vara uppdelat i, för många regioner gör det svårt att komma ihåg dem alla och för få försvårar också för besökaren att hitta vägen. Ryan och Kaplan medger att det inte finns något enkelt sätt att bestämma vilket antal som är för många eller för få men forskning har visat att fem regioner är en rimlig nivå (Kaplan och Ryan. 1998, sid. 52).

Ett annat sätt som hjälper besökaren att orientera sig är att identifiera olika landmärken. Ryan och Kaplan (1998, sid. 53) skriver att landmärkena

behöver särskilja sig omgivningen och samtidigt vara minnesvärda. Det kan tänkas vara ett vindskjul, en fikaplatz eller en öppning mot en glänta i skogen.

I Tingvallas bokskog är Tingvallaravinen ett landmärke, tillsammans med bäcken, servicehuset och på vissa ställen finns kojor av pinnar som barnen har byggt i skogen.

Andra landmärken i landskapet kan vara noder där stigar möts och besökaren behöver välja väg. Vid dessa noder kan vägskyltar hjälpa besökaren. Landmärken är viktiga för orienteringen men samtidigt som det är viktigt att kunna särskilja dem från varandra är det viktigt att de smälter in bra i miljön. Tillexempel kan en telemast vara ett landmärke som inte passar in i naturmiljön (Kaplan och Ryan. 1998, sid. 54).

Att hitta vägen underlättas om det är lätt att förstå platsens sammanhang. Ryan och Kaplan (1998, sid. 55) menar en plats som är lätt att överblicka och förstå dess layout också är enklare att komma ihåg. Leder och stigar är ett sådant exempel som hör till ett områdes layout och leder som leder en till olika regioner och landmärken hjälper besökaren att hitta. En annan viktig del är att det är viktigt att kunna skilja på huvudleder och mindre stigar.

Stigar och leder är ofta kompletterade med kartor och skyltar som visar vägen. Vissa kartor är ibland för komplexa med för mycket information så att de snarare kan leda till mer förvirring än klarhet. Ryan och Kaplan förespråkar enkla kartor och det ibland är mer effektivt att använda sig av symboler istället för ord för att visa vägen (Kaplan och Ryan. 1998, sid. 56). Mina egna tankar kring symboler kan exempelvis vara färgmarkera leder, exempelvis gröna leden med gröna symboler.

Hur entréer till naturområden kan utformas

I naturvårdsverkets rapport *Riktlinjer för entréer till Sveriges nationalparker* (2015) beskrivs hur entréer till nationalparker kan utformas. Nationalpark är den högsta skyddsmarkering som ett naturområde kan erhålla.

Naturvårdsverket (2015) skriver om vikten av att entrén är av bra kvalitet i sin gestaltning och att den är väl genomtänkt för att motta besökare och leda dem vidare ut i naturen. De har därför utvecklat sex olika riktlinjer för att vägleda kring entréernas utformning och planeringen av dem.

Det är viktigt att se riktlinjerna som just riktlinjer och inga regler som måste följas då varje plats är unik och har sina egna förutsättningar. Men samtidigt finns det ett syfte med att utveckla principer kring utformning med fokus på besökarens perspektiv och upplevelse av ett naturområde.

Naturvårdsverkets riktlinjer kan även ses som en samling erfarenheter från andra projekt inom entréer till natur och hur dessa erfarenheter kan överföras till nya entréprojekt.

Naturvårdsverkets sex olika riktlinjer är med citat från (Naturvårdsverket 2015, sid. 13):

1, *Varumärket Sveriges nationalparker*

2, *Nationalparkens unika karaktär*

3, *Läget i landskapet*

4, *Organisationen av entréplatsen*

5, *Tillgänglighet och Service*

6, *Arkitektur och Utformning*

Varumärket Sveriges nationalparker

Naturvårdsverket (2015) menar att Sveriges nationalparker ska ha ett gemensamt varumärke och ett gemensamt budskap. Varumärkets kärnvärden ska vara *naturupplevelser, kvalitet och kunskap* och att välkomna alla grupper av människor, även den naturovane till att besöka naturen. Att tänka på varumärket kring olika saker kan alltid vara av värde, då det hjälper en i att fundera kring vilket budskap en vill kommunicera och hur en vill att allmänheten ska uppfatta något. Elisabeth Möllerström (2012) jobbade mycket med att stärka varumärket Söderåsstaden för Åstorps kommun. Dels med gestaltungsförslaget Söderåslänken men även en grafisk profil för Söderåsstaden med logotyp, färgschema och ett uttänkt val av komponenter som möbler, papperskorgar, informationsskyltar, vägvisare etc.

En gemensam grafisk profil är även något som Naturvårdsverket (2015) förespråkar för Sveriges nationalparker med logotype, gemensam standard för skyltar som exempelvis informationsskyltar etc.

Varumärket Sveriges nationalparker ska även förmedla *information, naturvägledning och tillgänglighet i Sveriges nationalparker ska bidra till världsledande pedagogik* (Naturvårdsverket, 2015). Informationsskyltar ska vara enkla att förstå och utformade på ett pedagogiskt sätt och mer bild än text. Informationen ska vara tillgänglig för alla, text och bild får gärna kompletteras med ljud och olika modeller.

Nationalparkens unika karaktär

Naturvårdsverket (2015) menar att då entrén är en första presentation av området, men för många besökare även den enda kontakt de får av ett naturområde så menar de att det är viktigt att nationalparkens unika karaktär kan fångas redan från entréplatsen.

Detta görs genom att naturupplevelsen står i fokus vid utformning av entréplatsen och att den anpassas efter områdets förutsättningar. I vissa områden kan karaktären fångas genom utblickar mot den från entrén och andra gånger genom direktkontakt (Naturvårdsverket, 2015).

Direktkontakten tolkar jag genom att vara mitt i hjärtat av nationalparkens karaktär.

Entréplatsen kan också i sin utformning bidra till att berätta om platsens kultur- och naturhistoria och de exempel som Naturvårdsverket (2015) ger är möjlighet till kontakt med områdets fauna, flora och geologi.

Naturvårdsverket (2015) ger på flera ställen i rapporten exempelbilder på vad de menar med att komma i kontakt med nationalparkens karaktär med dess fauna, geologi etc. Detta gör det lättare att tolka vad de menar med att entrén ska fånga nationalparkens unika karaktär, samtidigt som de bibehåller en öppenhet kring hur detta kan uppnås.

Läget i landskapet

Entréplatsens placering och läge i Landskapet påverkar besökarens upplevelse av området, men det är inte bara valet av placering som påverkar upplevelsen utan även vägen till entrén. Det är även viktigt att tänka på vilket intrång entréplatsen gör i naturområdet och att ha det i beaktning vid val av dess placering (Naturvårdsverket, 2015).

Naturvårdsverket (2015) skriver också att förutsättningarna för placering av nationalparksentrén varierar mellan olika ställen i landet, men att de bör placeras i anslutning till allmän väg. Detta kan i vissa fall då allmän väg saknas att entrén placeras utanför nationalparksgränsen. De skriver även att en nationalpark oftast inte har bara en entré, utan en huvudentré och flera sekundära entréer.

I denna riktlinje ger även här naturvårdsverket (2015) flera schematiska exempel och jag ser en fördel i att de presenterar olika lösningar på hur entréplatsens placering kan lösas efter varje naturområdets specifika situation. Det gör att öppenheten i riktlinjen behålls samtidigt som det är lätt att förstå vad de menar.

Att markera ut nationalparksgränsen hör också till utformningen av entrén skriver naturvårdsverket (2015). Jag tänker att detta har ett symboliskt värde, av att äntra och kliva in i ett område och att det finns en poäng med att uppmärksamma det.

Organisation av entréplatsen

Hur entréplatsen organiseras är en viktig del enligt (Naturvårdsverket, 2015) då många funktioner ska lösas på samma plats. Vid organisationen är det upplevelsen av naturen och möjligheten att komma i kontakt med den som ska stå i centrum.

”Entréplatsen ska organiseras så att besökarens väg till naturen leds och styrs på ett genomtänkt sätt” (Naturvårdsverket 2015). Vidare menar de att fokus ska ligga på hur besökaren rör sig mellan olika delar och att visuella och audiella intryck ska uppmärksammas. De menar också att en tydlig central punkt kan vara en fördel i entréplatsens organisation då det medför att det blir enklare att orientera sig på platsen.

Naturvårdsverket (2015) skriver också att en tydlig gräns mellan det mänskligt påverkade och byggda på entréplatsen ska ha en tydlig gräns till den orörda, icke störda naturen omkring.

En tydlig gräns mellan det störda och det mänskligt orörda också kan hänga samman med miljöpsykologerna Kaplans (1998, sid. 37–38) tankar om att de platser med tydliga mänskliga influenser i natur ofta är mycket uppskattade. Deras forskning i miljöpsykologi visar att spångar, upphöjda trädäck och broar över vattendrag kan vara exempel på positiva och tydliga mänskliga influenser. Dessa tydliga mänskliga influenser hör också samman med en tydlig gräns, exempelvis en spång i landskapet ser du som besökare väldigt tydligt om du går på spången eller ute i det vilda och ostörda.

Fulufjällets nationalparksentré, förslag på organisation av entréplats. 1, lämnar bilen bakom sig, 2, besökaren leds vidare mot entrén och den stora informationstavlan (3), besökaren leds vidare antingen mot naturum (4), eller vidare ut i nationalparken via vandringsleden (5). Bild: Naturvårdsverket (2015).

Illustrationsplanen ovan visar ett förslag på hur en bra organiserad entré kan se ut. För mig är det mycket positivt med dessa exempelbilder då det blir tydligare vad Naturvårdsverket menar med sina tankar kring entréplatsens organisation.

Illustrationsplanen visar också att parkeringen ska vara visuellt avskild från entréplatsen, samtidigt som dess visuella intryck ska mildras. Naturvårdsverkets (2015) exempelbild från Fulufjällets nationalpark visar att användning av materialen grus, trä och sten samt att tänka på parkeringens dimensioner kan vara ett sätt att mildra intrycket.

Platser och leder bör namnges (Naturvårdsverket, 2015) är en annan del av entréplatsens organisation och de menar att namnge målpunkter och leder

ger en tydligare vägvisning och starkare identitet till platsen eller leden. De skriver även att lederna bör ha målpunkter ute i naturområdet. Jag tänker att dessa målpunkter kan vara något i området som har en speciell karaktär, som exempelvis en geologisk formation eller en fikaplatz, utsiktspunkt.

Till sist så skriver Naturvårdsverket (2015) att det, om ett eventuellt naturrum byggs *”bör integreras i entréplatsens helhetslösning”*. Även här visar de ett exempel på vad de menar från Fulufjällets nationalpark där tallar och vegetation från orörd natur kommer tätt inpå och användning av naturmaterial som trä och sten. Det ser det ut som naturrummet är uppbyggt på en lätt upphöjd träkonstruktion som ger ett litet slitage och påverkan på omgivande natur.

Tillgänglighet, naturvägledning och service

Entrén har olika funktionella krav som ska lösas, och det är utifrån ett besökarperspektiv och besöksantal som dessa olika krav bestäms. Det vill säga graden av service är beroende av hur många besökare som årligen besöker entrén (Naturvårdsverket, 2015).

I sin beskrivning nämner rapporten olika nivåer av service, låg, mellan och hög servicenivå. Hög servicenivå är vanlig vid huvudentrén till nationalparken med är även befogad till andra entréer som har över 60 000 besökare per år (Naturvårdsverket 2015).

Tingvalla är redan idag en entré till Söderåsen som har många besökare (Helsingborgs Dagblad, 2013). Vid egna besök på platsen 2015- 04-18 samt 2018-04-30 har detta bekräftats då jag båda gångerna observerat flera besökare i området. Det finns ingen exakt statistik hur många besökare

Tingvalla har, men det är en entré som har potential till hög servicenivå. En hög servicenivå beskrivs i rapporten som:

”Service uttrycks i form av välorganiserade entréer, som är lätta att hitta både via webbplatser och via vägskyltning. Det finns tillgängliga dass, sopsortering, parkeringsplatser, en eller fler väl markerade leder för alla besökare, och genomtänkt naturvägledning. Ofta finns ett naturum i närheten, servering och butik i nära anslutning till entréområdet, men det är inget krav” (Naturvårdsverket, 2015).

Då Tingvalla redan idag har en relativt hög servicenivå med väl markerade leder samt, med ett servicehus där det finns toalett, dusch och omklädningsrum. Möllerström (2013) skriver att Tingvalla brister främst i sin utformning av servicehus, utemiljö och naturvägledning och att det idag inte är någon tydlig entré till Söderåsen.

”Huvudentrén ska vara tillgänglig för besökare och ska ha tillgängliga målpunkter där det är möjligt” (Naturvårdsverket, 2015). Med tillgänglighet menas tillgänglighet för en bred målgrupp så att entrén blir tillgänglig för alla sorters besökare. Detta tolkar jag som att besökare med olika funktionsnedsättningar eller att utländska besökare ska känna sig välkomna.

En viktig del i att alla ska känna sig välkomna är att naturvägledningen är lätt att förstå och att ta till sig. Detta kan innebära att informationsskyltar med lättläst text, inspirerande rubriker, bilder och om möjligt komplettera med modeller och ljuduppspelning (Naturvårdsverket, 2015). Jag tänker även att det är positivt om information finns på flera språk, som exempelvis engelska.

Naturvägledningen ska enligt Naturvårdsverket (2015) placeras efter entréplatsens rörelsemönster som exempelvis vägvisningsskyltar vid startpunkten till en led eller att skapa öppna ytor där grupper kan samlas för

guidade turer. En annan del som är viktig för tillgängligheten är om leder och entréplats är handikappanpassade.

En annan viktig del i att öka entréplatsens tillgänglighet är att *”tillgängliga dass med hög kvalitet ska finnas inom området”* (Naturvårdsverket, 2015). Dessa dass ska vara tillgänglighetsanpassade, då det för den gruppen ofta är en avgörande förutsättning för om besöket ska kunna bli av. Det är också viktigt med att deras öppettider inte är beroende av eventuellt Naturrums öppettider. De toaletter som finns i Tingvalla servicehus idag är tyvärr inte är tillgänglighetsanpassade och det är viktigt för dem med funktionshinder som besöker Tingvalla att det finns toaletter även för dem.

Även i denna riktlinje tas parkeringen upp och Naturvårdsverket (2015) skriver *”parkering ska lokaliseras och utföras så att det visuella intrycket mildras”*. Parkeringen ska dimensioneras så att den inte ger intrycket av en outnyttjad parkeringsyta under lågsäsong när den inte används. Ett sätt att lösa detta kan vara inte gestalta stora, öppna och breda parkeringar, utan att hålla sig till mindre rum och dimensioner.

Vid parkeringen ska även en orienteringstavla finnas så att besökaren lätt kan orientera sig från parkeringen (Naturvårdsverket, 2015). Naturvårdsverket tar även upp samverkan mellan olika aktörer att det är viktigt att tänka på deras behov vid gestaltningen. De andra aktörer som finns vid Tingvalla är exempelvis *Systrarna buffé* med sin Cateringfirma och olika föreningar inom idrott, dans, och musik. Vidare skriver Naturvårdsverket (2015) att en entréplats som är lokalt förankrad kan underlätta vid driften av den då olika aktörer kan hjälpa till med värdskapet.

Tillväxtverket tar också upp detta där de skriver att för att skapa konkurrenskraft krävs samverkan emellan flera olika aktörer, både privata

och offentliga. Samt att det är helheten av natur- och kulturmiljön, uppbyggnad av infrastruktur, värdskap, aktiva föreningar som beskriver platsen som i sin tur skapar platsens attraktionskraft (Terpstra 2011, sid.6).

Arkitektur och utformning

Naturvårdsverket (2015) skriver om hur viktigt det är med god utformning av det byggda på entréplatsen och att det inte bara gäller byggnader, utan även komponenter och markanläggningar omkring byggnaden. De olika komponenterna kan exempelvis vara bänkar, lampor, papperskorgar och skyltar.

På befintliga entréplatser kan det även vara aktuellt att ta bort eller att reducera befintliga strukturer och ersätta dem med nya. Vid nya delar betonar (Naturvårdsverket, 2015) långsiktighet och hållbarhet vid utformning av nya lösningar. Ett förslag på en hållbar lösning och material att använda sig av är sten som de menar dessutom är ett mer underhållsfritt material. I och med att materialet är kräver mindre underhåll så sänker det även förvaltningskostnader.

Slåttdalsskrevan i Skuleskogens nationalpark lockar många besökare. Foto: Lars Efraimsson

Skuleskogens Nationalpark

- Ett exempel där naturvårdsverkets "riktlinjer för entréer till Sveriges nationalparker" har används i gestaltningen.

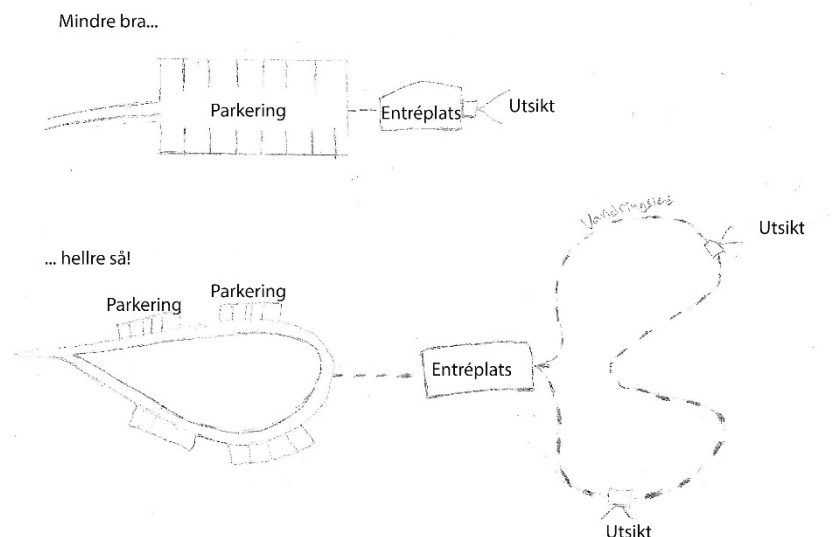
Skuleskogens nationalpark ligger vid höga kusten i Ångermanland. Här sker världens högsta landhöjning och den ligger i ett bergs, skogs och klipplandskap, men parken är kanske mest känd för slåttdalsskrevan och för dess vackra utsikter mot havet (Länsstyrelsen Västernorrland, 2018).

År 2007 anordnade länsstyrelsen och Naturvårdsverket en arkitektävling för en omgestaltung av Skuleskogens entréer och att även bygga en ny västlig entré som hade bättre koppling med E4:an, samt en östlig från havet (Länsstyrelsen Västernorrlandslän & naturvårdsverket, 2007).

De tävlande i tävlingen hade stor frihet att utifrån naturvårdsverkets riktlinjer för entréer själva utforma sitt program. Exempelvis kunde de själva välja hur många entréer som de tyckte att Skuleskogen behövde och samt ändra deras placering från de lägen som tävlingsprogrammet föreslog. Dock skulle de tävlande motivera väl om de frångick tävlingsprogrammet. Det som var särskilt intressant att alla de tävlade hade intentionen att följa naturvårdsverks riktlinjer, men att det inte alltid syntes i utformningen (Länsstyrelsen Västernorrlandslän & naturvårdsverket, 2007).

Tävlingen vanns med av förslaget *I take the high road* av Andersson Jönsson Landskapsarkitekter tillsammans med Formverkstan Söder arkitekter. Deras förslag vann enligt juryn för att de olika entréerna var placerade i varierad terräng i parken. Organiseringen av entréerna följde naturvårdsverkets riktlinjer på ett bra sätt och de hade lyckats fånga nationalparkens karaktär (Länsstyrelsen Västernorrlandslän & naturvårdsverket, 2007).

En sådan aspekt som juryn framhåller viktig är parkeringens utformning och dess förhållande till entrén. I Naturvårdverkets riktlinjer står det att det "Visuella uttrycket från parkeringen ska mildras" och att parkeringen bör placeras sidoordnad entrén (Länsstyrelsen Västernorrlandslän & naturvårdsverket, 2007). Se exempelbild nedan:

Ett bildexempel på hur en entréplats kan organiseras utifrån naturvårdsverks riktlinjer. Skissen är inspirerad av skissen från juryutlåtandet (Länsstyrelsen Västernorrlandslän & naturvårdsverket, 2007).

Trots att alla tävlande i sina analyser framhöll hur viktigt det var att parkeringen var inte var direkt kopplad till entréplatsen, visades det inte alls i två av de tävlandes utformning. Det vinnande förslaget hade utformat parkeringen i flera små enheter längs vägen, som bilden ovan visar (Länsstyrelsen Västernorrlandslän & naturvårdsverket, 2007).

Denna parkeringslösning är visserligen dyrare att anlägga och underhålla men har många fördelar. Den ser inte ödslig ut under lågsäsong och det första besökaren möter är entrén, inte en stor parkering. Detta är för att parkeringen avslutas som ögat på en stoppnål och stigen mot entrén börjar där vägen slutar. Parkeringen ligger där vägen vänder tillbaka så man ser först stigen till entréplatsen från vägen, för att sedan parkera och gå tillbaka till stigen (Länsstyrelsen Västernorrlandslän & naturvårdsverket, 2007).

En annan viktig aspekt var de olika förslagens miljöpåverkan i nationalparken. Vissa tävlande försökte helt undvika intrång i nationalparkens natur genom att placera entréerna utanför nationalparksgränsen, medan andra tävlande hade valt attraktiva platser inne i området som innebar långa onödiga vägdragningar i orörd natur (Länsstyrelsen Västernorrlandslän & naturvårdsverket, 2007).

Några tävlade hade utformat utsiktsplattformar som var svåra att bygga utan att göra ganska omfattande skador på naturen. Här var det stora variationer i utformningen av dessa och det är mer skonsamt mot naturen att bygga i enkla och lätta träkonstruktioner, jämförelsevis med att bygga i betongsegment (Länsstyrelsen Västernorrlandslän & naturvårdsverket, 2007).

Men i stora drag hade de tävlande tagit väl hänsyn till miljöaspekten och exempelvis hade ett förslag valt att anlägga siktlinjer redan på befintliga kalhyggen som gick utanför parken. Dock är det ett framtida underhållsproblem då de lätt växer igen. De vinnande förslaget "I take the high road" fick beröm för sina lätt upphöjda entréplattformar som minimerar

markslitaget och som samtidigt är hänsynsfullt mot naturen (Länsstyrelsen Västernorrlandslän & naturvårdsverket, 2007).

Det vinnande förslaget ” I take the high road”

Här är en kort beskrivning av förslaget som vann och som verkställdes under 2008–2010 (Länsstyrelsen Västernorrland, 2010).

Förslaget vann på sin vildmarksestetik som väl passade in i naturen med sina enkla och lätta träkonstruktioner. Att entréerna var lätt upphöjda gjorde även att markslitaget minskade och var hänsynsfullt mot naturen (Länsstyrelsen Västernorrlandslän & naturvårdsverket, 2007).

Förslaget var det enda som hade en eldstad som central punkt och att man som besökare först möttes av entréporten för att sedan välja parkering längs vägen. Trädäcken som var utformade i mjuka former var återkommande för alla entréerna för Skuleskogen och värt att nämna är att de gjorde en liten bygglåda med vindskjul, välkomstskärm, vedförråd och annat som kunde användas igen både lokalt, men även i utformningen av andra nationalparksentréer (Länsstyrelsen Västernorrlandslän & naturvårdsverket, 2007).

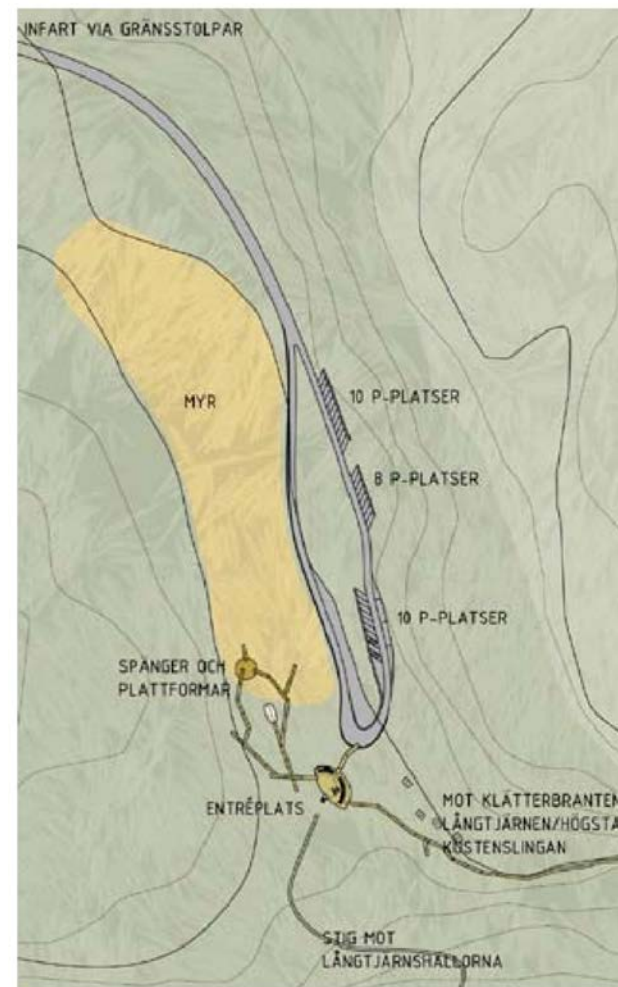

Bild 1: En översikt över organiseringen av västra entrén. Bilden visar hur parkeringarna är utformade på tillbaka vägen och hur man först åker längs myren och möts av porten och spången som leder mot entrén. Här har de även fått beröm för att de anlagt spångar ut på myren och ut i skogen som gör att flera av nationalparkens olika naturtyper fångas. Bild: Andersson Jönsson Landskapsarkitekter

VÄSTRA ENTRÉN

Bild 2: Visar en illustrationsplan över västra entrén. Alla Entréerna har liknade design och följer samma tema med de lätt upphöjda träkonstruktionerna som är utformade i mjuka former.
Bild: Andersson Jönsson Landskapsarkitekter

Bild 3: Markören längs vägen till entréerna visar att besökaren är på rätt väg. Även då vägen passerar nationalparksgränsen markeras det ut extra tydligt. Bild: Andersson Jönsson Landskapsarkitekter

VÄSTRA ENTRÉN

Bild 4: Perspektiv över entréplatsen med eldstad som central punkt. På Skärmens baksida har de även valt att placera information. Bild: Andersson Jönsson Landskapsarkitekter

Analys av platsen Tingvalla

Tingvalla historia

Tingvallaravinen är en rest från jordbävningar som skedde för 200 miljoner år sedan då det berg som Söderåsen är uppbyggt av stöttes sönder (Åstorps Turistförening, 2015). Den största förändringen skedde för 70–80 miljoner år sedan, då stora rörelser i jordskorpan gjorde att landskapet sjönk ner och kvar stod det massiva berg som idag utgör Söderåsen (Naturvårdsverket och Länsstyrelsen i Skånelän, 2010). Under dessa miljoner år har flera istider passerat, som vittrat sönder och slipat ner berget, och när isen hade smält avlämnades ett näringsrikt slam från isälvarna i ravinen (Åstorps turistförening, 2015).

Detta gör att marken i ravinen är mycket näringsrik och har omväxlande växtlighet (Åstorps turistförening, 2015). Marken är dessutom aldrig brukad av människan, utan endast använts för bete (Region Skåne, 2018).

På ravinens södra sida löper en manshög stenmur som uppfördes på 1500-talet, i samma era som närliggande Vrams Gunnartops Slott byggdes (Region Skåne, 2018). Muren byggdes för att hålla böndernas tamdjur som betade i skogen borta från Vrams Gunnartorps skog (Åstorps turistförening, 2015).

För länge sen alldeles ovanför Tingvallaravinen var tingsplatsen belägen. Det var här tinget samlades för att avgöra tvister mellan byarna och dess bybor (Region Skåne, 2018). Då tinget samlades här, är det lätt att dra kopplingar mellan tingsplatsen och namnet Tingvalla.

Från 1930-talet har Tingvalla varit en plats för dans och fest, vilket det även är än idag (Region Skåne, 2018). Servicehuset som idag står på platsen byggdes redan år 1931 och mellan 1930 till 1960 åkte folk från hela nordvästra Skåne

hit för att dansa (Systrarna Buffé, 2018). Dessa årtionden kan tolkas som Tingvallas storhetstid för dans då runt 500 personer kom hit då det var danskväll. Under andra världskriget sattes mörkläggningskivor upp för att de skulle kunna fortsätta dansa som vanligt om kvällarna (Systrarna Buffé, 2018).

En omfattande renovering och ombyggnad av servicehuset gjordes år 1985 och idag sker fortfarande danskvällar här men inte i lika stor omfattning (Systrarna Buffé, 2018).

Den manshöga stenmuren/stengärdet söder om Tingvallaravinen.

Tingvalla idag

Tingvalla ligger vid Söderåsens nordvästra spets och många börjar sin vandring längs Skåneleden här (Åstorps kommun, 2017). Det som enligt mig är mest karaktärsfullt i Tingvalla är Tingvallaravinen med dess storslagna bokskog och ädellövskog. Här finns förutom Skåneleden en elljusslinga på 1,8 km.

När du kommer till Tingvalla från Vramsvägen möter du en parkering och ett servicehus. I Servicehuset håller flera olika verksamheter till. En av dem är cateringfirman *Systrarna Buffé* som arrenderar köket här av Tingvalla bygdeförening (Lokaltidningen Söderåsen, 2015). Det är även via *Systrarna Buffé* som du kan hyra lokal i servicehuset i samband med att du beställer mat och dryck via dem (Systrarna Buffé AB, 2018). Dessutom har *Systrarna Buffé* en privat uteservering med serveringstillstånd av alkohol i anslutning till servicehuset som du förboka och hyra (Lokaltidningen Söderåsen, 2015) och (Systrarna Buffé, 2018).

I servicehuset håller Danskklubben *Klubb 83* till och anordnar danskvällar här varannan lördag. Den andra måndagen varje månad anordnar även PRO-klippan danskvällar och varje torsdag kväll spelas det bingo här (Systrarna Buffé, 2018). Löpar, orientering och skidklubben *IS Skanne* har dessutom sitt klubbrum i servicehuset.

Åstorps cykelklubb brukar hålla till i området och det är många som cyklar här både längs elljusslingan, Skåneleden och på de mindre stigarna som finns här. De anordnar också ett stort antal tävlingar och flera av dem är nationellt erkända (Åstorps Cykelklubb, 2018).

På andra sidan Vramsvägen ligger ridklubben Åstorportens ryttarförening och det finns flera ryttare som tycker om att ta en tur i Tingvallaravinen och

omgivande skogar med sin häst. Även besökare som besöker ryttarföreningen vid tävlingar tar ofta en ridtur i området i samband med besök (Åstorps kommun, 2018).

I Åstorps ryttarförenings ridhus har musikföreningen Rockfront sina replokaler (Helsingborgs Dagblad, 2005).

Hösten 2017 gjorde kommunen en förstudie i området som även omfattar det närliggande makadambrottet och studien heter: *Förstudierapport rekreativt område makadammen – entré Söderåsen*. I studien presenteras många olika idéer på hur området kan utvecklas. Då gestaltningsförslaget började ritas redan 2015 har inte denna studie tagits i beaktning. Dessutom har inte kommunen bestämt sig än vad som kan bli verklighet av de idéer och förslag på utveckling som presenteras i förstudien (Wingren, 2018).

Men en del åtgärder sker redan nu för att förbättra entrén vid Tingvalla. I februari 2018 byggdes parkeringen om utanför servicehuset (Wingren, 2018). Vid besök på platsen den 30 april 2018 såg jag att ombyggnaden främst var plantering av avenbokshäckar för att rama in parkeringen och göra den trevligare att vistas på.

Grundkarta från Lantmäteriet

0 125 250
Meters

Områdesanalys

- Nod, knutpunkt
- P Parkering
- △ Landmärke, målpunkt
- ↔ Stråk, Kopplingar- stig
- ↔ Stråk för bil, barriär för gående
- Barriär, brant vid Tingvallaravinen

Områdesanalys

Denna analys är inspirerad av Kevin Lynch (1960, sid. 46 – 49) och hans analysmetod med stråk, målpunkter, noder, barriärer och distrikt.

Hans analysmetod har endast varit som inspiration och vissa egna tillägg som exempelvis kopplingar, utmärka parkeringsplatser har gjorts, de olika elementen som analysen består av presenteras nedan.

Stråk är de riktningar som de flesta rör sig kring. I denna analys är elljusslingen och Skåneleden som är två tydliga riktningar för besökare i Tingvalla. Men stråk kan även vara i större skala, exempelvis Vramsvägen och dess biltrafik.

Det finns även en del mindre stigar i området, exempelvis i Tingvallaravinens dal där besökaren kan ströva relativt fritt och det finns även en del mindre spångar över bäcken här. Men dessa har valts bort i denna analys då det inte är något tydligt rörelsemönster.

Landmärken är olika typer av punktreferenser som märker ut sig mot omgivningen och de är ofta definierade till olika fysiska objekt. Landmärken vid Tingvalla som kan kopplas till fysiska objekt är servicehuset, ridhuset, och en vacker bro över bäcken.

Men det största landmärket av de alla är nog Tingvalla ravinen, som skiljer sig markant från omgivande landskapet med sina spännande geologiska formationer.

Kopplingarna är i detta fall små stigar som kopplar samman bostadsområdet med elljusslingen vid Tingvallaravinen.

Noderna - Är knutpunkter i området, där olika stråk möts eller på platser där en stannar till. Att en stannar till kan vara en händelse utmed stråket, exempelvis en informationsskylt eller en vacker utsikt.

Distrikten visar olika typer av områden. Exempelvis bostadsområdet, Tingvallas naturområde, ridhuset med hagar för hästar.

Då analysen har gjorts på ett ortofoto har de olika distrikten inte markerats ut i analysen. Detta för att det syns i ortofotot i sig själv var de olika distrikten är någonstans, det är lätt att särskilja bostadsområdet från Tingvallaravinen och dess natur.

Barriärer markerar olika gränser i området, dess gränser kan för betraktaren vara mer eller mindre lätta att passera. Beroende på vem som är betraktare så kan även vissa stråk fungera som barriärer. Vramsvägen är för många ett naturligt stråk till Åstorp och Tingvalla via bil. Men för den gående och de från Åstorsortens ryttaförening som behöver passera vägen med sin häst för att bruka naturområdet vid Tingvalla, kan Vramsvägen snare ses som en barriär.

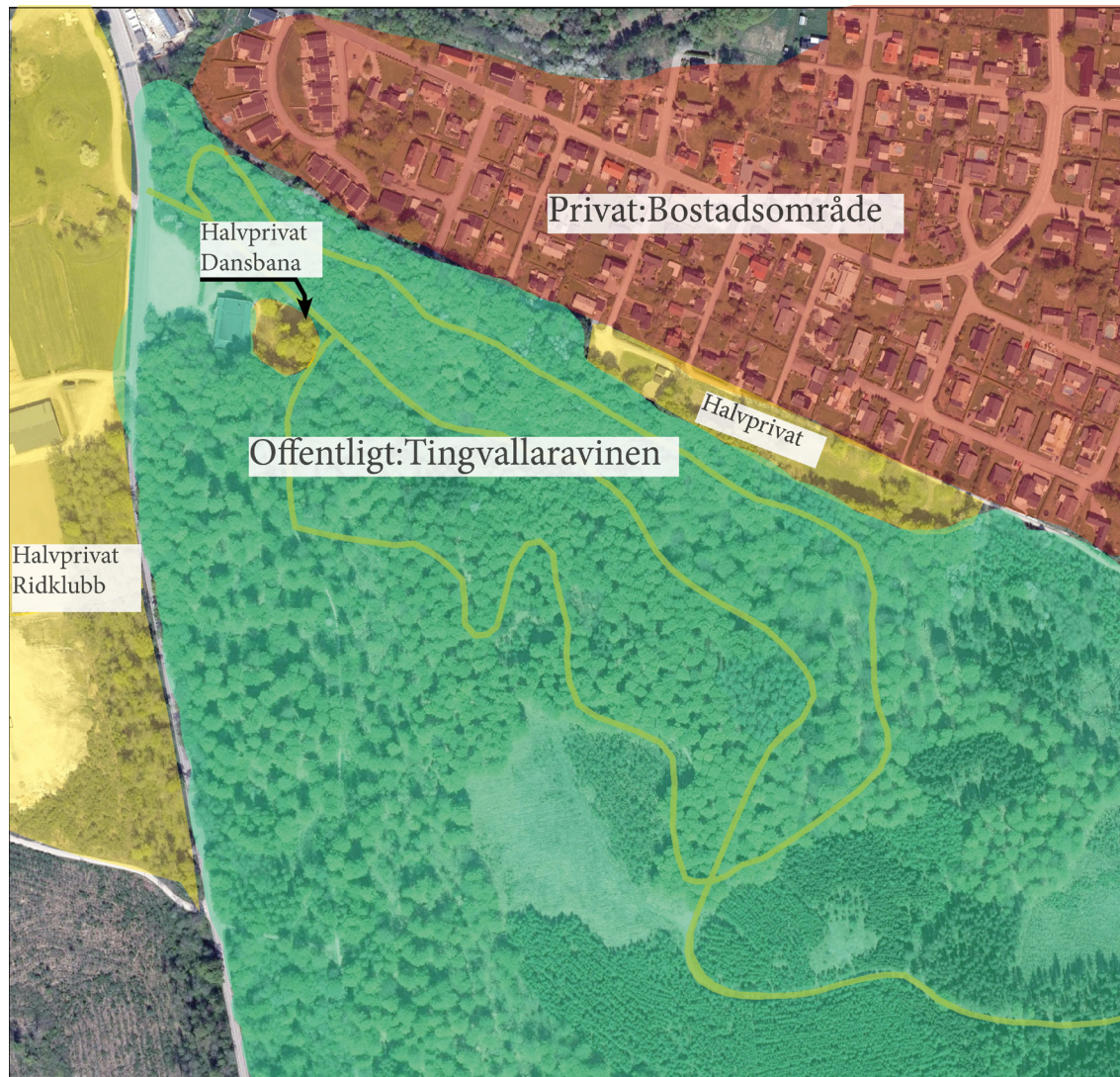
Tingvalla ravinen brant fungerar även som en barriär i området, då den är svår att passera. Branten markerar gränsen mellan att vara uppe på Tingvallaravinens höjd där elljusslingen går eller att vara nere i dess dal där skåneleden går.

Vad tar jag med mig? Att det idag finns ganska få små stopp längs Skåneleden och Elljusslingen. Exempelvis fikaplatser, utsiktspunkter och annat längs vägen. En annan del jag tar med mig är att noden bakom servicehuset, där Tingvallaravinen börjar är en ny lämplig entréplats. Detta

för att både skåneleden och elljusslingan korsas här och att denna nod är lättillgänglig från parkeringen. Med lättillgänglig menar jag för alla, även för dem med funktionshinder. Det är även bra plats att servicehuset tillsammans med Tingvallaravinens landform gör att den är visuellt avskild från parkeringen.

En annan del som jag tar med mig är riktningen i rörelsen. Att du rör dig längs med Tingvallaravinen och inte tvärs över den på grund av dess branta sidor.

Analys privat, halvprivat och offentligt

Grundkarta från Lantmäteriet

0 125 250
Meters

Halvprivat område mellan bostadsområdet och Tingvallaravinen

Analys privat, halvprivat och offentligt

Denna analys baserar sig på Jan Gehls (2006, sid. 58-59) tankar om förhållandet mellan privat och offentligt på olika platser.

Det röda privata området på bilden är ett bostadsområde med villor och privata trädgårdar. Dock kan den gemensamma gatan i området klassas som halvprivat, men i övrigt finns det få gemensamma halvprivata ytor i bostadsområdet.

Det halvprivata är markerat i gult, mellan bostadsområdet och Tingvallaravinen finns ett område som känns halvprivat, med enstaka öppna gröna ytor, en fotbollsplan och en parkering. Längs med detta område finns en liten promenadstig längs med villaområdets gräns.

På andra sidan Vramsvägen finns även en Åstorpsortens ryttnäring och deras område är i halvprivat till näst intill privat. Området är till för näringen och dess verksamhet.

I servicehuset finns flera privata till halvprivata nyttjare, bland annat dansklubben *Klubb 83* och idrottsklubben *IS Skanne* med verksamhet inom orientering, löpning, friidrott och skidåkning. Just nu är det Tingvalla bygdeförening som äger servicehuset och marken intill den och de arrenderar just nu ut köket i huset till *Systrarna buffé* som har sin cateringfirma här (Lokaltidningen Söderåsen, 2015).

På dagtid har även allmänheten möjlighet att nyttja dusch och toalett i servicehuset mellan 15 april – 15 oktober.

Bakom servicehuset finns en dansbana och en liten utomhus scen. Intill scenen finns även en uteservering med staket runt om, staket är till för serveringstillståndet då Systrarna Buffé har tillstånd att servera alkohol här (Lokaltidningen Söderåsen, 2015). Dock är uteserveringen bara öppen under vissa förbokade tillställningar, som exempelvis danskvällar (Systrarna Buffé AB, 2018). Detta gör att området känns halvprivat och inte riktigt kan nyttjas som en offentlig plats.

2017 ingick markägaren till servicehuset med uteservering och parkering med på ett arrendeavtal med Åstorps kommun att de fick nyttja marken och utveckla och förbättra Tingvalla rekreationsområde och dess parkering (Kultur och fritidsnämnden, Åstorps Kommun, 2017). Detta antyder på att rummets halvprivata karaktär kommer och har möjlighet att ändras i framtiden.

Tingvallaravinen och därmed Söderåsen, samt servicehusets parkering känns offentlig och är tillgänglig för alla.

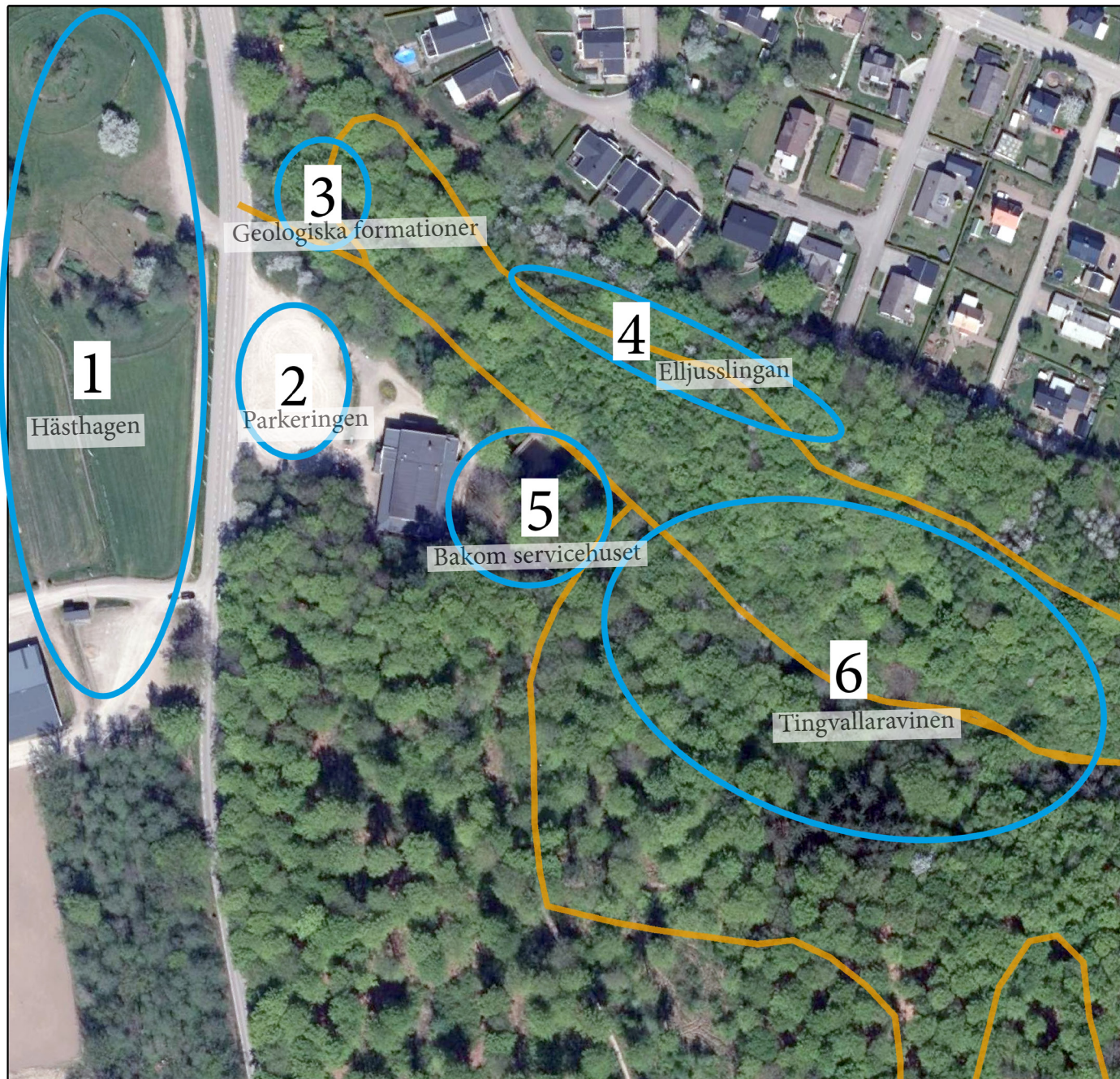
En tanke som jag har är att bostadsområdet som har brist på halvprivata områden som de boende ofta känner ett gemensamt kollektivt ansvar för (Gehl, 2006, sid. 59–61) istället känner ett kollektivt ansvar för den offentliga Tingvallaravinen och således skydda den mot vandalism och brottslighet. Att bo nära Tingvallaravinen och dess rekreativa möjligheter är av stort värde för de boende i bostadsområdet.

Besökscentrumet kommer vara garanten för områdets offentlighet samt att det sätter området på kartan för turister, samtidigt som de boende i bostadsområdet kan känna en stolthet av att bo nära Tingvallaravinen. Platsen dit många turister och besökare åker!

Landform- Tingvallaravinen

Visualiserad i 3D GIS

Grundkarta från Lantmäteriet

0 50 100 Meters

Rumsanalys

Rumsanalysen markerar ut de olika rumskaraktärer som finns på platsen. De olika karaktärerna baseras dels på litteraturstudien om rumslighet i natur och landskap. Som exempelvis graden av avskildhet i rum, öppenhet och slutenhet, rummets skala, landform, mänsklig påverkan i rum, rummets överblickbarhet och miljöpsykologiska faktorer.

Referenser dras även till natur och hälsa delen i litteraturstudien. Då Tingvallaravinen och dess bokskog ger en känsla av ursprung och orördhet.

Rumskaraktär 1- hästhagen

Detta är ett öppet rum med god visuell överblickbarhet och mindre grad av slutenhet. Här finns några olika element som ridhus, hästhage, trädgrupper och flaggstänger. Dessa element kan kopplas till Robinsons (2016, sid. 60-63) tankar att de fungerar som fristående objekt och som tillsammans har svårigheter att bilda en rumslig helhet.

Platsens öppenhet ger också en avsaknad av höga strukturer då den stora skalan på rummet gör att även ridhusen känns låga. Jag håller med om Kaplan och Ryans (1998, sid 33–34) tankar om att sådana platser kan upplevas som tråkiga och monotona. Detta rum är ganska intetsägande och saknar spänning. En anledning kan vara att platsen saknar olika typer av vegetationsskikt, här finns endast ett fältskikt med gräs.

Vy rumskaraktär 1- Öppet rum mot Åstorpsortens rytтарförening.

Rumskaraktär 2- parkeringen

Parkeringen idag ligger i ett halvslutet rum med skydd från tre sidor, med riktad utblick mot Vramsvägen och ridhuset. Robinssons (sid. 60–63) tankar om att utblicken i högsta grad påverkar rummets karaktär stämmer här.

Den öppna utblicken och rummets stora skala gör likt rumskaraktär ett att parkeringen känns ganska intetsägande och saknar egentlig karaktär.

Dock har det nyplanterats avenbokshäckar för att försöka rama in parkeringen mer. Om några år när häckarna vuxit till sig kommer nog rummet att ha en mer mänsklig skala.

Servicebyggnaden kan dock enligt Cullens (1961, sid 169) tankar om förhållandet mellan byggnad och träd tolkas som fågeln mellan träden, då den omgivande vertikala bokskogen är en kontrast mot den horisontellt låga servicebyggnaden.

Vy rumskaraktär 2- Mot servicehuset med de nyplanterade avenbokshäckarna.

Vy rumskaraktär 2- Utblicken mot Vramsvägen och ridhuset påverkar rummet i högsta grad. Det stora rummets skala gör att paringen och vägen nästan förvinns när en står vid servicehuset.

Rumskaraktär 3- Geologiska formationer

På denna plats syns geologiska formationer som är typiskt för Söderåsens karaktär och historia som sträcker sig miljontals år tillbaka. Som Robinson (2016, sid. 72) nämner har detta stor inverkan på upplevelsen av platsen och hjälper till att definiera platsens rumslighet.

Landformen bjuder även på spänning då en inte ser vad som ska hända bakom och lockar en att gå vidare längs leden, vilket stämmer överens med Kaplans och Ryans tankar (1998, sid 43–45).

Geologisk formation

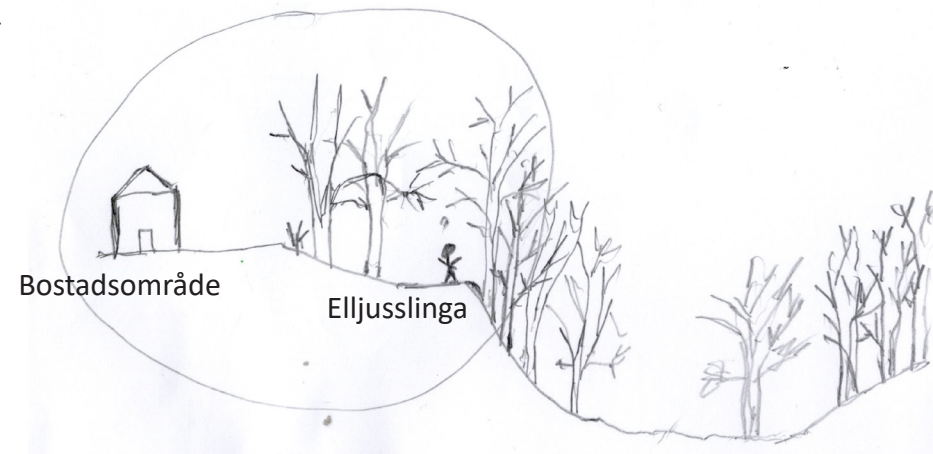

Vy rumskaraktär 3- Ravinens brant till vänster och en formation i mitten av bilden är exempel på spännande geologiska formationer.

Rumskaraktär 4- Elljusslingan

Elljusslingan uppe på ravinen slingrar sig fram och får en att vilja utforska vidare, enligt Kaplan och Rayans tankar (1998, sid 43–45). De är ganska god sikt, i vilket fall på våren då bladen inte slagit ut än och ett ganska glest buskskikt. Men buskskiktet är ändå tillräckligt för att skapa viss dynamik.

Trots att elljusslingan ligger nära bostadsområdet, gör den lilla sluttningen att viss avskildhet nås. De många kopplingsstigarna till bostadsområdet antyder på att slingan är ett populärt promenadstråk av de boende i närheten.

Principskiss, ej skalenlig

Tingvallaravinen

Vy rumskaraktär 4- Elljusslingan

Vy rumskaraktär 4- kopplingsstig från bostadsområdet till elljusslingan.

Rumskaraktär 5- Bakom servicehuset

Baksidan av servicehuset är början på Tingvallaravinens dalgång. Här nere finns en liten damm, en scen med dansgolv och en uteplats med staket. Det är ett lätt krontak över platsen som gör att mycket ljus kommer ner och god visuell överblickbarhet uppnås.

God överblickbarhet bidrar till att platsen känns trygg att vara på, och det stämmer överens med Kaplan och Ryans (1998, sid 33–44) tankar om att god visuell överblickbarhet skapar trygga platser.

Det är positivt att de gamla och höga bokarna finns på platsen som ger en vertikalstuktur och med tillsammans dalgångens landform bildas en stark rumslighet på platsen.

Samtidigt gör landformen platsen spännande och dynamisk, särskilt den branta sluttningen upp mot bostadsområdet. Robinsons (2016, sid.72) tankar om att landformen bjuder in till rörelse i en viss riktning stämmer här. Då besökaren via skåneleden bjuds in att gå vidare upp längs Tingvallaravinens dalgång.

Alldeles intill dammen finns en vacker bro. Broar över vattendrag är ett av de tecken på mänsklig påverkan i natur som enligt Kaplan och Ryan (1998, sid. 37–38) brukar uppskattas mycket positivt.

Uteplatsen med staket, som markerar att platsen tillhör dansklubben har en mycket negativ påverkan på platsen. Detta stämmer väl överens med Kaplan och Ryans (1998, sid. 37–38) tankar om att staket till någon annans mark har en negativ påverkan på besökaren och får den att bli mer försiktig och övervägande ifråga om att utforska platsen vidare.

Jag tycker dock att det är positivt att dansbanan finns på området och att det sker danskvällar här. Dansklubben skapar liv och aktivitet till platsen.

Detta rum är det rum som jag anser ha mest potential för ett besökscentrum. Då platsen fångar Tingvallaravinens karaktär, samtidigt som att den är lätt att nå från parkeringen. Parkeringen har dock ingen visuellt synlig påverkan på platsen då den ligger på andra sidan servicehuset.

En tillbyggnad av ett mindre besökscentrum på servicehuset kan göras, uteplatsen kan gestaltas om till en uteplats för alla. Så att uteplatsen kan nyttjas av både dansklubben och av besökare till besökscentrumet. Ett besökscentrum med potential att även kunna erbjuda olika dansevent är för mig en mycket lockande tanke.

f

Vy rumskaraktär 5- Servicehusets baksida, med uteservering till vänster och dammen till höger.

Vy rumskaraktär 5- Mot servicehusets baksida och uteserveringen, ståendes på dansgolvet framför scenen.

Vy rumskaraktär 5- Uteserveringen har larm och kamerövervakning.

Vy rumskaraktär 5- Utomhusscen och dansgolv.

Vy rumskaraktär 5- Uteserveringen knyter an till dansgolvet och scenen.

Vy rumskaraktär 5- Dammen, med scenen i bakgrunden.

Vy rumskaraktär 5- Visar hur bron och dammen knyter an till service-huset.

Vy rumskaraktär 5- Bron vid dammen och vattnet som rinner vidare ner i bäcken.

Vy rumskaraktär 5- Utblick över dammen från uteserveringen.

Rumskaraktär 6- Tingvallaravinen

Tingvallaravinen, det mest karaktärsfulla rummet och som skapar platsens identitet. Ravinens geologiska former som formats under miljontals år gör platsen mycket intressant och dynamisk. I ravinens dal går även skåneleden och en bäck slingrar sig vilsamt ner.

De stora nivåskillnaderna gör även att bostadsområdet som ligger mindre än 100 meter bort känns väldigt avlägset. Detta gör att Gehls (2006, sid. 59-61) tankar om att nivåskillnader har betydelse för avskildhet stämmer i detta fall då auditiv och visuell kontakt förhindras.

Jag tycker även att känslan av att vara i en urskog, och orördhet är påtaglig här. Landformerna har skapats naturligt med stora naturkrafter som är tydliga även idag miljontals år efteråt.

Ravinens orördhet kan knytas an till det Åsa och Mats Ottoson (2006, sid. 124–126) skriver i sin bok Naturkraft att den natur som vi uppskattar mest är den natur som ger intrycket av att vara orörd och ursprunglig.

Vy rumskaraktär 6- Vy ner mot ravinen och bäcken från elljuslingen

Vy rumskaraktär 6- Skåneleden går nere i Tingvallaravinen dal.

Analys mänsklig påverkan i natur

I denna analys är tanken att påvisa några positiva tecken på mänsklig påverkan i natur och några negativa. Analysen är baserad på litteraturstudiens avsnitt: tecken på mänsklig påverkan i natur.

Positiv mänsklig påverkan

Positiva mänskliga tecken i Tingvallas natur är att det finns små kojor i skogen byggda av gamla stockar och pinnar, tillsammans med en gammal stubbe (död ved). Detta kan kopplas till det miljöpsykologerna Kaplan och Ryan (1998, sid. 37–38) skriver att lämnade stockar och död ved brukar vara uppskattade element.

Andra positiva mänskliga tecken är leder och stigar, samt orienteringskontroller som visar på positiv mänsklig aktivitet i området.

Leder och stigar brukar uppskattas i naturen.

Orienteringskontroll påvisar positiv mänsklig aktivitet.

Koja med stockar och pinnar mot en gammal stubbe.

Negativ mänsklig påverkan

Negativa mänskliga tecken i Tingvallas natur är staketet mot cateringfirman Systrarna Buffés uteservering. Miljöpsykologerna Kaplan och Ryan (1998, sid. 37–38) nämner dessutom att staket och barriärer mot någon annans mark brukar ha en negativ påverkan och de gör att besökaren brukar bli mer försiktig i sitt utforskande av området.

Detta stämmer här då det idag inte är särskilt inbjudande att vara vid uteserveringen då den är stängd, och den är ju bara öppen vid förbokade event som danskvällar. Dessutom är delar av staketet trasigt, och förstörelse är ju också en aspekt som Ryan och Kaplan (1998, sid. 37–38) menar har en negativ påverkan.

Även scenen och lamporna på scenen passar inte in i Söderåsens karaktär. Samt soptunnorna vid servicehuset passar inte heller in.

Scenen och lamporna har en estetik som inte passar in i Söderåsens och Tingvallaravienens karaktär.

Staket vid uteserveringen.

Soptunnor som inte passar in och ger en privat karaktär då de tillhör cateringfirman Systrarna Buffé.

Ulf Liljankoskis analys av Tingvalla

På bloggen stadsplanering.se har Ulf Liljankoski (2012) gjort *en förstudie av turismens utvecklingspotential i Åstorp*. I studien har Liljankoski fokuserat på området kring Tingvalla och att utveckla den befintliga turismen inom friluftsliv och sport som redan finns där.

Denna sammanfattning tar inte upp hela Liljankoskis analys av området, utan inriktar sig på de delar inom turism som skiljer sig från min analys.

Liljankoski (2012) betonar hur viktig samverkan mellan kommun, privata aktörer och föreningar är för att locka turister. Liljankoski bygger till stor del av sitt teoretiska underlag på boken *Tourism: a modern synthesis* av Stephen Page och Joanne Connell och de skriver att det är viktigt att se vilka befintliga aktiviteter, evenemang som redan idag lockar turister och som därav har en potential att bli ännu större turistmål (Page och Connell, 2009, sid. 106–107, se Liljankoski, 2012).

Efter teoridelen i studien har Liljankoski (2012) insamlat data över vilka aktörer och aktiviteter som finns i området idag. Han nämner att Söderåsen börjar vid Tingvalla och att flera besökare börjar sin vandring längs Skåneleden här. Andra aktiviteter som Liljankoski har identifierat i Tingvallaskogen är sportaktiviteter som löpning, cykling, ridning samt dans och musik.

Föreningarna i området är:

- Dansklubben- Klubb 83
- Ridklubben – Åstorpsortens ryttaförening
- Löpar, orientering och skidklubben IS Skanne.
- Åstorps cykelklubb

- Musikföreningen Rockfront

De ovan nämnda föreningarna anordnar sedan olika evenemang som hästtävlingar, cykeltävlingar, löpartävlingar och danskvällar. En av de största tävlingarna anordnas i hästkörning av Åstorpsortens ryttaförening då den europeiska eliten inom ridsport kommer till Tingvalla och Åstorp (Liljankoski, 2012). Genom att utveckla dessa tävlingar till ännu större evenemang, lockar de således ännu fler besökare till Tingvalla.

Liljankoski (2012) menar att genom samverkan med stora evenemang, då kommun, privata aktörer och föreningar är delaktiga är det möjligt att utveckla Tingvalla och Åstorp till ett stort turistmål och han drar referenser till andra mindre orter som lyckas. Exempelvis Hultsfred med Hultsfredsfestivalen och Visby med Almedalsveckan och Medeltidsveckan.

Andra punkter som Liljankoski tycker är att Tingvalla kan jobba på att utveckla är en tydlig identitet och ett tydligt varumärke genom att stärka de kvaliteter som redan finns. Han pratar om att längs elljusslingan där många motionerar kan kompletteras med ett utegym som möjliggör för fler träningsformer som exempelvis CrossFit.

Liljankoski (2012) tar även upp wow-faktorn som en viktig ingrediens i att locka besökare till en destination. Wow-faktorn innebär något som folk pratar om och rekommenderar andra att besöka. Han nämner att detta inte behöver vara stora byggnader eller arkitektur som utmanar, utan att naturen i sig kan vara en wow-faktor. Liljankoski föreslår att ett mindre utsiktstorn byggs vid närliggande utsiktsplatsen klinten då utsikten kan vara denna wow- faktor.

Mina tankar om Liljankoskis analys

Jag tycker att det har varit intressant att läsa en analys med turistglasögon och sett hur det ofta går ihop med ämnet landskapsarkitektur.

Det jag kommer att ta med mig inför kommande gestaltungsförslag från hans analys är betydelsen av samverkan mellan olika aktörer. I Tingvalla gäller det med Systrarna Buffé och kommunen.

Uteserveringen som Systrarna Buffé har byggt med omgivande staket avgränsar och tar bort möjligheten till ett bra fikaställe då uteserveringen bara har öppet vid vissa förbokade tillställningar, som exempelvis vid danskvällar.

I gestaltungsförslaget kommer jag ha uteservering i åtanke, men med möjlighet att sätta upp ett tillfälligt staket, med pollare och rep. Liknande dem som ofta sätts upp på uteserveringar längs gator och torg.

En multifunktion mellan fikaplatser, och vid behov kunna öppna upp en uteservering med tillfälligt staket skulle kunna vara en möjlighet. Således skapas en multifunktionell plats med ett samarbete mellan den offentliga kommunen och den privata aktören systrarna buffé.

I förslaget kommer jag föröka behålla ytor och samlingsplatser där föreningar kan samlas för att sedan ha olika aktiviteter. Även dansklubbens nuvarande verksamhet med utomhusscen och dansgolv kommer beaktas vid gestaltningen. Dock kommer jag inte gestalta Tingvalla efter idén om att storskaliga event kan komma anordnas i området.

Jag instämmer med det som Liljankoski skriver om att skapa något utifrån det som redan finns, att jobba med områdets identitet och karaktär. Wow faktorn i Tingvalla ser jag som Tingvallaravinen med dess häftiga landform

och dess intressanta geologiska historia. Ett besökscentrum skulle kunna stärka och informera mer kring ravinen och dess ursprung. För mig är det just Tingvallaravinen som gör området särskiljer sig från andra platser i Skåne.

SWOT- Analys

SWOT betyder att i punktform analysera området efter dess styrkor (strengths), svagheter (weaknesses), möjligheter (opportunities) och hot (threats) (SVID, Stiftelsen Svensk Industridesign, 2011). SWOT analysen är baserad på egna analyser från platsbesök och inspiration från Ulf Liljankoskis (2012) SWOT-analys av området.

Styrkor

- En del av Söderåsen.
- Höga naturvärden i Tingvallaravinen med näringsrik bokskog.
- Skåneleden: Ås till åsleden börjar här.
- Befintligt servicehus, med allmän toalett och dusch.
- Motionsspår för promenader, löpning, cykling och ridning.
- Många olika föreningar som skapar aktivitet i området, exempelvis cykeltävling, orienteringstävling, hästkörningstävling, danskvällar.
- Cykeltävling som är nationellt erkänd och en hästkörningstävling som är internationellt erkänd.
- Enkelt att åka kollektivt till Åstorp med buss och tåg.
- Bra vägförbindelser då E4:an passerar Åstorp, enkelt att ta sig hit med bil.

Svagheter

- Gamla och dåliga skyltar.
- Otydlig entré, att man kommit fram till Söderåsens norra spets.
- Brist på trevliga fikaplatser.
- Tråkig och öppen parkering.
- Ej estetiskt tilltalande servicehus.

- Att det inte är något tydligt stråk för besökare från stationen till Tingvalla.

Möjligheter

- Fler små fikaplatser, utkikspunkter och stopp kan byggas längs elljusslingan och Skåneleden, samt göra en bättre större fikaplatser vid servicehuset.
- Parkeringen kan bli mer anpassad till platsens historia.
- Kan bli ett större turistmål, genom bättre information och gestaltning.
- Går att länka ihop Tingvalla med det lokala stenbrottet och klintens utsiktsplats genom Söderåslänken.
- Utveckla befintliga och skapa fler evenemang och aktiviteter om är anslutna till rekreation, natur och sport.
- Utvecklad samverkan mellan kommun, privata aktörer och föreningar, så att de tillsammans kan göra olika gemensamma insatser för att locka besökare till Tingvalla.

Hot

- Hög trafik på Vramsvägen kan orsaka buller och vara barriär.
- Ekonomi- att Söderåslänken och tydligare entré till Söderåsen blir försenad.
- Dålig samverkan mellan kommun, privata aktörer och föreningar kan skapa en situation då ingen utveckling av området blir av.
- Att besökare inte längre påbörjar sin vandring längs Skåneleden i Tingvalla, och väljer andra startpunkter istället.
- Bristfälligt underhåll, skötsel och naturvård.

Reflektioner SWOT-analys

Styrkor

Att Tingvalla och Tingvallaravinen är en del av Söderåsen ser jag som väldigt positivt då Söderåsens nationalpark är välkänd och ett starkt varumärke.

Åstorps kommun (2018) slogan *Söderåsstaden- där människor och företag möts och växer*, tillsammans med Elisabeth Mölletströms (2012)

mastersarbete *Söderåslänken- ett bidrag till visionen om Söderåsstaden*

Åstorp motiverar varför just Tingvalla som entré vid Söderåsens södra spets ska utvecklas vidare.

Tingvallaravinen ser jag som mycket karaktärsfull med sina landformer och tillsammans med den gamla bokskogen ger en känsla av ursprung och orördhet. Det är ju denna natur som vi uppskattar mest (Ottosson och Ottosson, 2006).

Att det finns ett befintligt servicehus, med olika verksamheter och att flera olika föreningar som är aktiva i området ser jag som mycket positivt. Detta gör att Tingvalla är ett känt namn i Åstorp och i omgivande orter, vilket gör det enklare att locka besökare hit. En annan viktig aspekt är att det är lätt att ta sig hit både med bil och med kollektivtrafik.

I Servicehuset finns även en toalett och dusch som löpar-, orientering- och skidklubben ISK Skanne som håller öppen för besökare under dagtid mellan 15 april – 15 oktober.

Svagheter

Skyltarna i området är gamla och behöver rustas upp, dock är detta år något som Åstorps turistförening är engagerade i att åtgärda i närtid (Åstorps kommun 2017).

Idag upplevs entrén som otydlig och att det inte märks att du har kommit Söderåsens norra spets. Detta skulle kunna åtgärdas med flaggor och stora välkomstskyltar som betonar att du har kommit till Söderåsen.

Idag finns få bra fikaplatser i området och de få bänkar som finns är ganska slitna och placerade utan rumslig logik.

Parkering har nyligen byggts om som ett första steg i utvecklingen av Tingvalla rekreationsområde (Wingren, 2018). Vid eget besök (2018- 04- 30) såg jag de hade nyplanterat avenbokshäckar för att göra parkeringen mer avskild och mindre öppen. Dock när har de inte placerat häckarna så att Elisabeth Möllerströms (2012) förslag *Söderåslänken- ett bidrag till visionen om Söderåsstaden* kan gå via parkeringen.

Servicehuset känns ganska gammalt och slitet och skulle kunna fräschas upp. Enligt min åsikt passar det heller inte riktigt in i Söderåsens storslagna natur.

Möjligheter

Enligt områdesanalysen var det få noder och stopp längs elljusslingan och Skåneleden och det kan tänkas att fler små fikaplatser och utsiktspunkter kan byggas längs med vägen för att locka till fler små stopp. En större fikaplatz skulle även kunna byggas vid Servicehuset.

Då det har varit flera gamla stenmurar i området från äldre tider med naturbetesmarker vid Tingvallaravinen och söder om ravinen finns ett manshögt stengärde (Region Skåne, 2018). Att utveckla ett koncept med stenmurar skulle kunna vara en möjlighet för att rama in parkeringen, samtidigt som det knyter an till platsen och dess historia.

Det finns möjlighet att Tingvalla blir ett större turistmål med bättre gestaltning vid entrén och bättre service för besökarna. Tydliga välkomstskyltar skulle kunna sättas upp och bättre informationsskyltar göras. Tingvalla skulle även kunna avlasta Söderåsens nationalpark vid Skäralid, då de har väldigt många besökare under sommaren (Wingren, 2018).

En möjlighet är att Tingvallaravinen skulle kunna vara en del av ett större område och även innefatta det närliggande stenbrottet. Åstorps kommun (2017) gjorde en förstudie för att utveckla denna tanke vidare.

Andra möjligheter är även att utveckla befintliga evenemang inom rekreation och sport som redan finns på området. Detta tillsammans med samverkan mellan kommunen och privata aktörer är en viktig del i utvecklingen av Åstorp och Tingvalla som besöksmål.

Hot

Vramsvägen är idag en ganska stor väg och ytterligare turism skulle kunna förorsaka mer trafik på vägen, vilket i sig kan leda till högre bullernivåer och att vägen blir svårare att passera för fotgängare och för de från ryttarföreningen som passerar vägen med sin häst.

Ekonomiska aspekter är ett annat hot, bland annat är Söderåslänken ett projekt som är finansiellt krävande och kräver mer planering, utredning och har därmed ett längre tidsperspektiv (Åstorps kommun, 2014). Men samtidigt är länken en viktig del i att utveckla Åstorp till Söderåsstaden och för att besökare ska hitta till Tingvalla. Om Söderåslänken ligger långt fram i tiden, finns dessutom risken att besökare börjar vandra längs Skåneleden från andra ställen istället, då vägen till Tingvalla är otydlig från Åstorps station.

En annan ekonomisk aspekt är om kommunen inte avsätter tillräckligt med pengar till underhåll och skötsel av området. Bristande underhåll kan göra att området ser nedgången ut och kan påverka besökarens upplevelse negativt.

Den sista punkten är att samverkan mellan olika aktörer som föreningar och kommun inte fungerar och skapar ett dödläge där inget blir av. Dock så verkar enligt *Förstudierapport rekreatiomsområde makadammen – entré Söderåsen detta* samarbete idag se ut att fungera relativt väl (Åstorps Kommun, 2017).

Gestaltungsförslaget

Illustrationsplan

Skala 1:400 (A4)

Mot Åstorp

Mot Billesholm

Söderåslänken

Parkering

Stengärde

Samlingsplats och vändplats
för bussar.

Stengärde

Servicehus

Utbyggnad
besökscentrum

Befintlig damm

Utomhus scen

Multifunktionell yta

Informationskyltar

Elljusslingan

Skåneleden

Gestaltningförslag

På bilden till vänster ser du gestaltningförslagets illustrationsplan.

Parkeringen ramar in med ett stengärde.

Söderåslänken tillsammans med parkeringen knyter an till en **samlingsplats**. Här kan idrottföreningar samlas, och tävlingar kan starta här. Här finns dessutom gott om plats för bussar och större typer av fordon att vända.

Från samlingsplatsen leds du bakom servicehuset där själva **entréplatsen** är. Entréplatsen är till stora delar ett upphöjt trädäck.

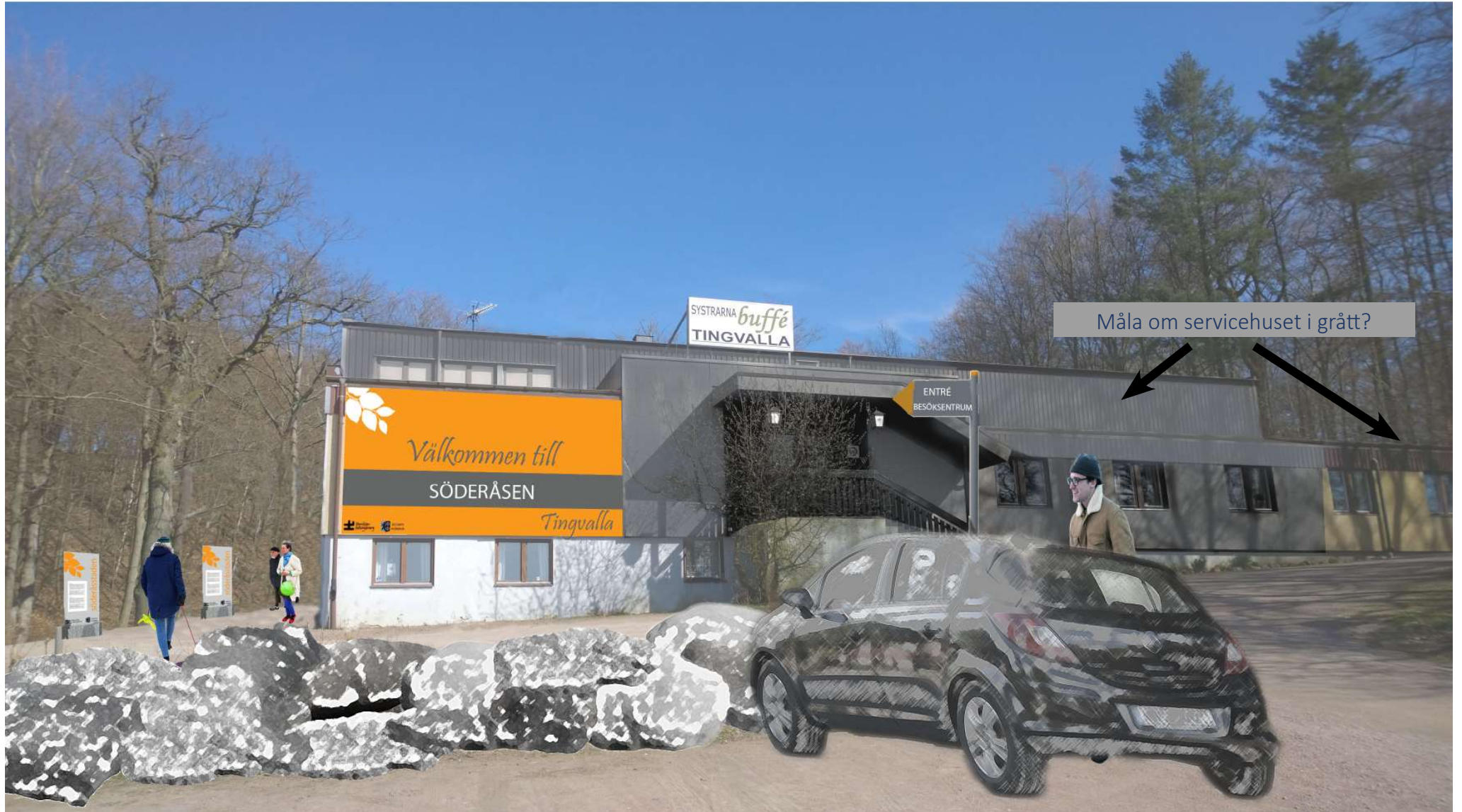
Från entréplatsen kan du välja att besöka **Besökscentrum** eller att ta en **fika**. Längs entréplatsens södra sida finns även flera **informationsskyltar**.

Entréplatsen är en **multifunktionell yta** med flera olika funktioner. Här kan du fika, samlas och titta på informationsskyltar. Men under danskvällar kan fikaplatsen hägnas in och bli en uteserveringsyta, ytor för dans finns och vid utomhus scenen vid dammen kan olika band spela.

Från entréplatsen leds du antingen vidare via Skåneleden eller via elljusslingan till Söderåsens storslagnatur och Tingvallaravins speciella karaktär.

Perspektiv från parkeringen

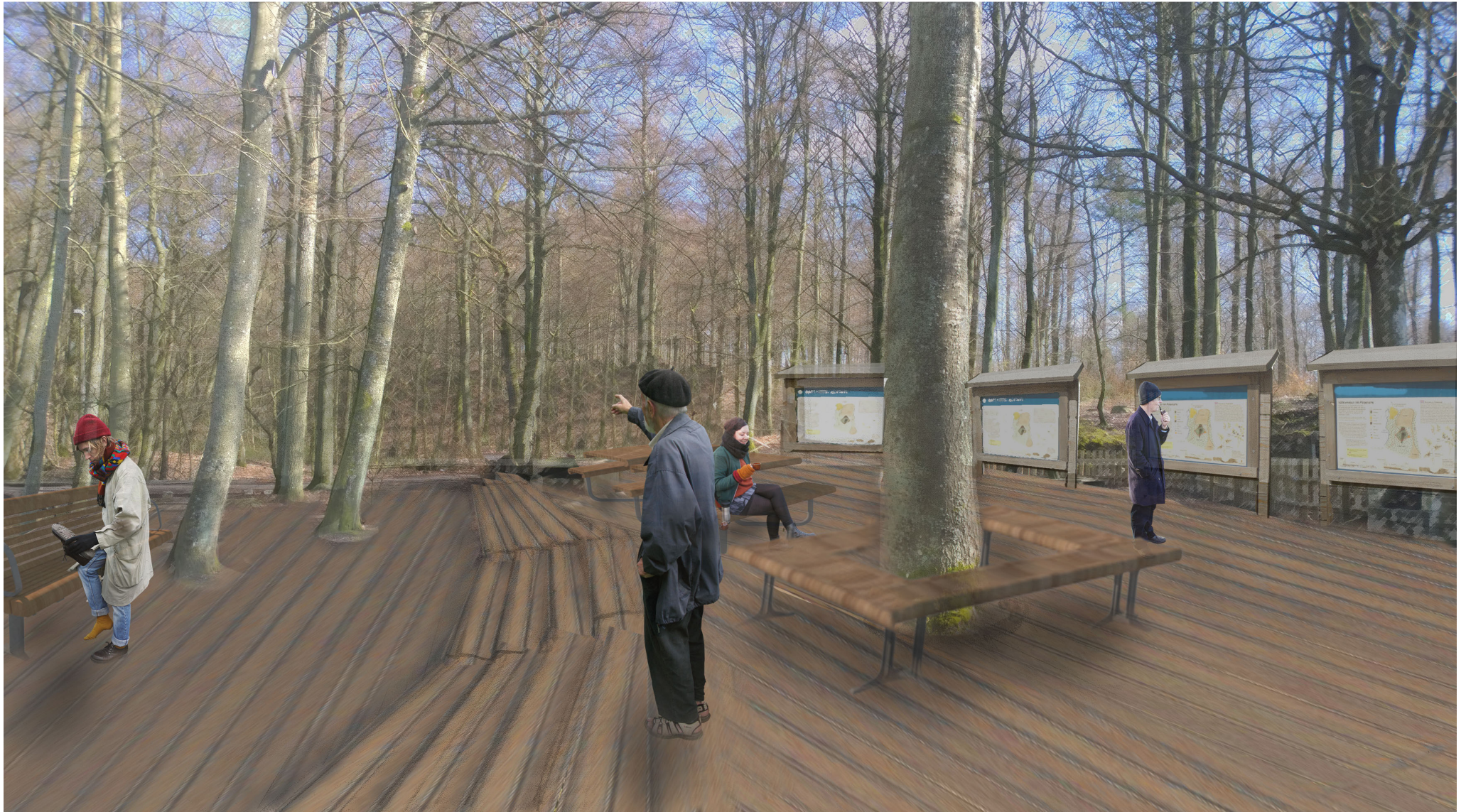
Skyltar och färger som Elisabeth Möllerström arbetat fram för varumärket Söderåssten. En av hennes färger är grå, som ska anspela på bokarnas grå och släta stam. Kanske skulle servicehuset kunna målas om i denna färg?

Baksidan servicehuset med multifuntionell yta utanför besökscentrum.

Här finns plats för att ta en fika, eller så kan en titta på informationstavlorna.

Utemöblerna (bänkarna) har samma stil som de Elisabeth Möllerström föreslagit för Åstorp-Söderåsstaden.

Multifunktionell yta en danskväll

Vid danskvällar kan utemöblerna flyttas för att göra plats till dans och utesevering.

I bakgrunden ser du utbyggnad av besökscentrum, förlagsvis med stora glasfönster.

Diskussion och reflektion

Analys kring hur gestaltungsförslaget följer naturvårdsverkets riktlinjer.

Jag tyckte att det fungerade bra att jobba med Naturvårdsverkets riktlinjer då de är ganska öppet beskrivna, men ändå ger en inriktning. I deras riktlinjer har de även flera olika bildexempel på vad de menar. Exempelvis har de en bild på en entré i Skuleskogens Nationalpark som de tycker fångar platsens karaktär. Genom bilder och exempel blir det lättare att förstå vad de menar med karaktär, identitet eller en parkering som smälter väl in i miljön.

Samtidigt betonar de att varje plats är unik och har sina egna förutsättningar och lösningar. Jag tänker att det är här landskapsarkitektens roll kommer in, som kan tolka riktlinjerna och dess exempel. Men sedan anpassa dem efter platsen, se helheter, olika rums karaktärer och sammanväga olika värden. Mycket av detta är en kunskap som landskapsarkitekten erhåller genom yrkesmässig erfarenhet och det är en kunskap som är öppen för olika tolkningar.

Naturvårdsverket har som bekant sex olika riktlinjer (Naturvårdsverket 2015, sid. 13):

1, *Varumärket Sveriges nationalparker*

2, *Nationalparkens unika karaktär*

3, *Läget i landskapet*

4, *Organisationen av entréplatsen*

5, *Tillgänglighet och Service*

6, Arkitektur och Utformning

Varumärket Sveriges nationalparker

Varumärket Sveriges nationalparker har varit användbart att ha i åtanke, även om Tingvalla och Tingvallaravinen inte är en nationalpark, så har de samma karaktär som Söderåsens nationalpark med bokskogen och ravinens speciella landform.

För mig är ett varumärke vad allmänheten tänker, uppfattar och associerar det med. Att Sveriges nationalparker vill bygga ett varumärke kring att skapa upplevelser som är berikande och unika, samt att alla ska känna sig välkomna, även den som är ovan och vanligtvis inte besöker natur. Att bygga ett varumärke kring kärnvärdena *naturupplevelser, kvalitet och kunskap* (Naturvårdsverket 2015) ser jag som mycket möjligt även för Tingvalla.

Att tänka på platsens varumärke och vad allmänheten, turister tänker om en plats är alltid viktigt för att veta var en ska bygga vidare. Just kring Tingvalla har jag även haft i åtanke att Tingvalla är en plats för fest, dans och musik, samt även för sport, cykel, ridning, löpning, skidåkning som saker en kan bygga vidare kring vid sidan om naturvårdsverkets riktlinjer kring varumärke.

Som en del av *Varumärket Sveriges Nationalparker* tar de även upp tanken om en gemensam grafisk standard för informationsskyltar och logotype. Elisabeth Möllerström (2012) utarbetade en grafisk standard för Söderåsstaden Åstorp för skyltar längs med Söderåslänken. Jag tänker att hennes grafiska standard skulle kunna användas i Tingvalla då det är Söderåslänkens slutpunkt.

Jag tycker att det är bra att Naturvårdsverket betonar hur viktigt det är med grafikprofil och vinsten med att ha en gemensam sådan. En gemensam

grafiskprofil för Åstorp Söderåsstaden betyder mycket vid marknadsföring för att locka besökare till hit.

Även delen i *information, naturvägledning och tillgänglighet i Sveriges Nationalparker ska bidra till världsledande pedagogik* (Naturvårdsverket, 2015) ser jag som möjligt i Tingvalla. Då jag föreslagit en utbyggnad av servicehuset som skulle fungera som ett besökscentrum ser jag som ett steg att göra naturen mer tillgänglig.

Tillgänglighet med inriktning på information för en bred målgrupp ser jag som möjlig. Att det ska vara enkelt att ta till sig det som står på informationsskyltar med bild och text. De skriver även att om det är möjligt är det bra att förmedla information i ljudform och modeller. I gestaltningsförslaget har jag tagit detta i beaktning men med Elisabeth Möllerströms (2012) grafiska profil, i allt ifrån välkomstskyltar, informationsskyltar och besökscentrumsbyggnad.

Nationalparkens unika karaktär

Riktlinje nummer två *nationalparkens unika karaktär* har också beaktats. Detta då själva entrén och utbyggnad för ett besökscentrum på servicehusets baksida är beläget i Tingvallaravinens dalgång börjar och utblick upp vidare i ravinerna, de branta sidorna och bokskogen.

Detta gör att naturen och Tingvallaravinens huvudkaraktär fångas redan från entrén. Här kan besökaren komma i kontakt med platsens geologi med ravinens landformer och bokskogens unika karaktär. Även platsens kulturhistoria beaktas med utomhusscenen och ytan som ger möjlighet till dans vid entréområdet och stengärde vid parkeringen som kopplar an till 1500-talet då djur betade i Tingvallaravinen.

Läget i landskapet

Naturvårdsverket (2015) skriver om vilken vikt placeringen av entrén har i landskapet och vilken upplevelse besökaren får på vägen mot entrén. Elisabeth Möllerström (2012) har gestaltat vägen mot entrén i sitt förslag Söderåslänken med tydliga skyltar och vägledning mot Tingvalla. Denna väg och länk betyder för mig att du lämnar staden och bygden bakom dig och ämnar Söderåsens orörda natur i Tingvallaravinen.

Entréplatsens intrång i landskapet är något som Naturvårdsverket (2015) också skriver är viktigt att ta i beaktning. Då entréplatsen redan är befintlig, är belägen vid den nedre kanten mot Tingvallaravinens dalgång anser jag att den redan idag gör en ganska liten påverkan i området. Att jag har valt att fortsätta att utveckla och förändra denna entré gör att jag jobbar med mark som redan är påverkad av människan och på så sätt tar jag inte ny orörd natur i anspråk. Men samtidigt går det förstås att fundera på över vilka naturvärden som skulle återskapas vid en "reträtt". I detta fall om parkeringen och servicehuset togs bort och ny bokskog planerades där.

Naturvårdsverket (2015) skriver att en Nationalpark ofta har en huvudentré och flera sekundära entréer. Tingvalla fungerar som en sekundär entré till Söderåsen idag, då Skäralid vid Söderåsens nationalpark kan sägas vara Söderåsens huvudentré. I den mindre skalan, om en ser till Tingvallaravinen finns det även flera mindre sekundära entréer från bostadsområdet intill med flera små stigar som kopplar dem samman. På ett ställe har bostadsområdet en liten egen parkering för dem som vill besöka Tingvallaravinen och Söderåsen. Naturvårdsverket (2015) skriver även om att märka ut nationalparkens gräns så att den görs tydlig. Då Tingvallaravinen ligger alldeles intill Åstorp och bebyggelse så är gränsen mellan stad och Tingvallaravinen med Söderåsens storslagna natur redan tydlig.

Organisation av entréplatsen

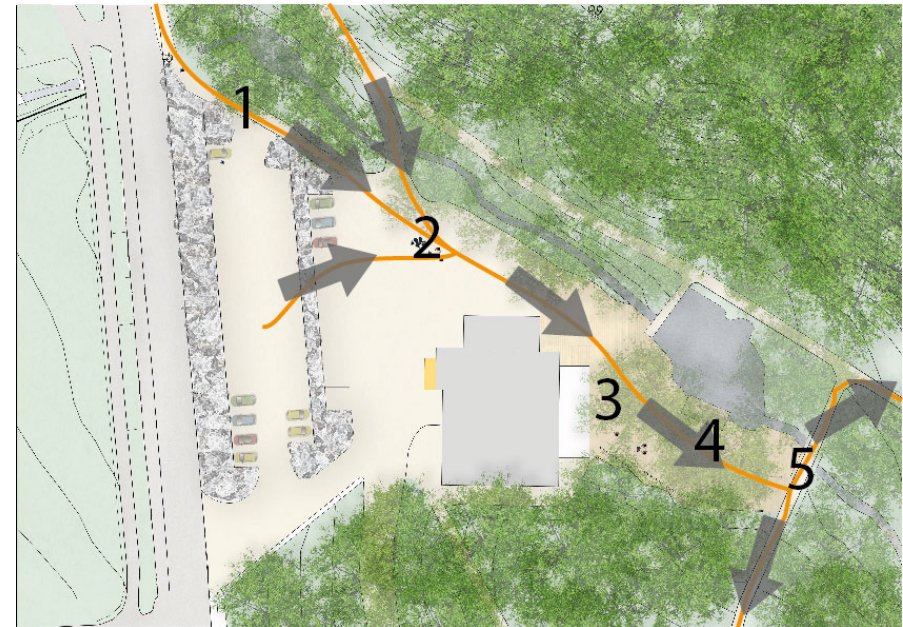
I organisationen av entréplatsen betonar Naturvårdsverket (2015) hur viktigt det är att besökarens upplevelse står i centrum. Det är många olika funktioner som ska samsas på samma plats och som kräver en del planeringsarbete.

Entréplatsen ska organiseras så att besökarens väg till naturen leds och styrs på ett genomtänkt sätt (Naturvårdsverket, 2015). I gestaltungsförslaget har jag tänkt mycket på rörelsen från framtida Söderåslänken och parkeringen. Rörelsen från dem går ihop i ett centrumstråk som leder besökaren från framsidan av servicehuset till baksidan där själva entrén är, med utbyggt servicehus med besökscentrum, samlingsplats, multifunktionell yta för fika/uteservering, plats för dans och utomhusscen, informationsskyltar som ramar in entréplatsen och definierar dess gräns, men samtidigt fungerar som ett informationsstråk som leder dig vidare upp längs befintliga Skåneleden eller elljusslingan.

Det är även lätt att komma bakom servicehuset för funktionshindrade från parkeringen då det inte är några större nivåskillnader. Att du behöver gå runt huset gör även att parkeringen blir visuellt avskild från entrén, men samtidigt lättillgänglig och nära.

I riktlinjerna (Naturvårdsverket, 2015) benämner de även hur viktigt det är att döpa olika leder och stråk "som mål med egen identitet". I Tingvalla tänker jag att elljusslingan skulle kunna döpas om till "Tingvallaravinen runt" då elljusslingan inte säger något om platsen och dess identitet. Skåneleden syftar till Skåne som identitet och att målet är att upptäcka och se landskapet

Skåne, och därmed tänker jag att denna led behåller sitt nuvarande namn.

3, Lämna bilen och stadslivet bakom sig, Söderåslänken knyter an. 2, du samlas och leds vidare bakom servicehuset. 3, Om du vill kan du välja att ta del av besökscentrumbyggnaden. 4, Eller ta del av information eller fika vid entréplatsen. 5, Sedan via elljusslingan eller skåneleden leds du vidare upp i ravin.

Denna bild följer ganska väl naturvårdsverkets exempelbild på hur en organisation av en entréplats kan se ut, med fokus på rörelsemönster och att du som besökare ska ledas vidare ut i naturen.

Tillgänglighet, naturvägledning och service

Då Tingvalla redan är en befintlig plats med relativt hög servicenivå så är förslaget mer att utveckla detta till det bättre och att göra entrén mer attraktiv.

Naturvårdsverket (2015) skriver att *huvudentrén ska vara tillgänglig för besökare och ha tillgängliga målpunkter där det är möjligt*. Redan idag är lederna i Tingvallaravinen av god kvalité och det är möjligt att ta sig fram med rullstol längs med dem och på så sätt har även rörelseförhindrade möjlighet att uppleva Tingvallaravinen.

Vy längs Skåneleden i Tingvallaravinen, leden är av grusväg av bra kvalité och är jämn och fin utan större stenar som sticker upp.

Även då Tingvallaravinen i sig är en målpunkt ser jag ett behov av flera mindre små målpunkter och stopp längs vägen. Detta skulle kunna vara små utsiktsplatser, informationstavlor och fikaplatser. Jag har ännu inte hittat den gamla tingsplatsen som ska ligga ovanför Tingvallaravinen. Denna plats skulle

kunna vara ett litet stopp längs med leden, utmärkt med en liten informationsskylt etc.

Tillgänglighet innebär även naturvägledning som är lätt att ta till sig, att den finns på flera språk, exempelvis på engelska. Att informationsskyltar kompletteras med en liten högtalarare så att texten även kan läsas upp, för personer med synnedsättning, läs- och skrivsvårigheter etc. Jag tänker även att ett framtida besökscentrum med personal är också en viktig del i ledet att kunna ge individanpassad information om området och dess natur.

Toalett och dusch redan finns i servicehuset, men som är inte tillgänglighetsanpassade. Att flytta de allmänna toaletterna från föreningen *IS Skannes* klubbrum in till besökscentrumbyggnaden ser jag som en fördel. Enligt naturvårdsverket (2015) är tillgängliga dass för alla ofta en förutsättning att besöket ska kunna bli av för gruppen med rörelseförhinder.

Parkeringen ska lokaliseras och utföras så att det visuella intrycket mildras (Naturvårdsverket, 2015). Detta har jag i gestaltungsförslaget haft i åtanke genom att jobba med stenmurar, stengärden som historiskt knyter an till Tingvalla ravinen och den tid då betesdjur betade här. Stenmur/Stengärde är ett sätt att rama in parkeringen och samtidigt mildra det visuella intrycket av den.

I dagsläget har de nyligen rustat upp parkeringen (Wingren, 2018) och vid besök såg jag att de hade planterat avenbokshäckar som jag antar kommer bli klippta små häckar. Min åsikt är att klippta avenbokshäckar är väldigt vanligt vid parkeringar och att det inte hjälper så mycket att mildra intrycket av parkering med dem. Men avenbokshäckar är ju ändå mycket bättre än ingenting. Avenbokshäckar passar inte heller inte riktigt in i Tingvallaravinen

karaktär med urskogskänsla, då formklippta häckar ger en känsla av stadsparkering eller häcken till villaträdgården.

Samordning och samverkan med andra aktörer (Naturvårdsverket, 2015).

Likt Liljankoski (2012) tar även naturvårdsverket upp vikten av samverkan med andra aktörer och att ha detta i beaktning i gestaltungsprocessen.

I gestaltungsförslaget har jag valt att spara en större yta framför servicehuset som kan fungera som samlingsplats för föreningar och för guidade turer. Denna yta är även stor nog att vara samlingsplats, startpunkt för olika löpar och cykeltävlingar i området.

Jag har även bakom servicehuset där utbyggnaden av ett nytt besökscentrum är tänkt att göras bygga ett nytt trädäck som kan fungera som samlingsplats eller dansgolv vid danskvällar. Scenen har jag flyttat till att ligga vid den befintliga dammen och fikaplatsen tänker jag kan kombineras med Systrarna buffés uteservering.

Naturvårdsverket pratar även om samverkan i driften av entrén. I detta fall tänker jag att samverkan med cateringfirman *Systrarna buffé* kan göras då de kan ett litet café i besökscentrumet och de lokala föreningarna kanske kan hjälpa till med bemanning i besökscentrumets reception.

Arkitektur och utformning

Entrén ska i alla delar ha en genomtänkt utformning med hög kvalitet, funktionalitet och hållbarhet (Naturvårdsverket, 2015).

Naturvårdsverket (2015) skriver om hur viktigt det är med god utformning av det byggda på entréplatsen. Men vad menar Naturvårdsverket med god utformning? De skriver att deras grafiska profil för deras gemensamma

varumärke för Sveriges Nationalparker är en vägledning. År 2011 kom varumärkesboken ut som förklarar djupare, men det finns en utarbetad standard för logotype, skyltar, ledmarkeringar etc.

En annan hänvisning är Skuleskogens nationalpark där naturvårdsverkets riktlinjer användes i utformningen av entréerna och Andersson och Jönsson landskapsarkitekter som vann arkitekttävlingen med *"I take the high road"*. Juryn som utsåg dem som vinnare tyckte särskilt om förslagets vildmarksestetik som de tyckte passade väl in i naturen med sina enkla och lätta träkonstruktioner.

Utifrån att studerat varumärket Sveriges nationalparker grafiska profil och Skuleskogens entréer anser jag att servicehuset inte följer det som Naturvårdsverket menar med god utformning.

Elisabeth Möllerström (2013) redovisade i sitt arbete *Söderåslänken* en grafisk profil för Åstorp och Söderåsstaden. Jag tänker att då Tingvalla är *Söderåslänkens* slutpunkt borde hennes grafiska profil användas här i stället för naturvårdsverkens och på så sätt stärks konceptet om Åstorp som Söderåsstaden ytterligare.

Naturvårdsverket (2015) betonar att utformning även är viktigt utanför byggnaden och att val av material, papperskorgar, räcken, lampor och bänkar är viktigt. Då Elisabeth Möllerström (2013) har funderat på detta och valt olika komponenter och möbler för Söderåsstaden och Söderåslänken så är det naturligt att de även används vid en ny entré vid Tingvalla, så att konceptet hålls samman hela vägen.

De färger som Möllerström (2013) jobbar med är hämtade med inspiration från Söderåsen. Färgerna är grå, svart, ljus trä och orange som accentfärg. Färgen grå kommer från bokens släta grå stam, trä i ljus färg som med tiden

grånar, svart som är en tidlös färg och orange som ska anspela på hösten och bokenslöv som övergår i en vacker orange färg.

Att Möllerström har valt möbler av trä ser jag som mycket positivt då det väl passar in i Söderåsens miljö- och naturlandskap. Då servicehuset inte passar in, kan det tänkas att byggnaden målas om, förslagsvis i Möllerströms grå färg som skulle anspela på bokarnas grå och släta stammar.

Jag har även föreslagit en utbyggnad av besökscentrumbyggnad på servicehusets baksida. Denna utbyggnad är tänkt att vara i glas, som tillåter en transparens och att besökarna till besökscentrummet kan känna Söderåsens och Tingvallaravinens karaktär även inifrån.

Ett annat alternativ som kan tänkas att servicehuset rivs och att en arkitekt anlitas som ritar en helt ny platsanpassad byggnad efter Möllerströms grafiska profil och Söderåsens karaktär. Dock så behöver nog en arkitekt anlitas både vid utbyggnad av servicehuset eller vid en helt ny byggnad.

Det är även i denna riktlinje som Naturvårdsverket (2015) rekommenderar att en arkitekt eller landskapsarkitekt anlitas vid utformning av entréplatsen. Jag antar att de syftar på vår yrkesgrupp kompetens och erfarenhet när det kommer till gestaltungsfrågor.

Områdets specifika situation och hållbara lösningar är andra delar som tas upp (Naturvårdsverket, 2015). De förslår detta då hållbara lösningar och material sänker framtida förvaltningskostnader. Ett hållbart material som de förslår är att använda sig av sten, som är underhållsfritt.

Detta stärker även mitt val av stenmur/stengärde på parkeringen då det kraven betydligt mycket mindre underhåll än avenbokshäck som måste formklippas var och vartannat år. Jag har en föräning om att det finns relativt

mycket reststenar kvar vid det nedlagda Stenbrottet/makadambrottet i närheten, eller att de kommer behöva frakta iväg mycket stenmassor då de ska öppna området för besökare. Som sagt tidigare knyter även stenmur/stengärde an till områdets historia och omgivning.

Vid val av trämaterial tänker jag svensk ek för miljöns skull och för dess beständighet. Ek som trämaterial åldras i silvergrå ton vilket gör att det passar ihop med Möllerströms (2012) val av färger. Dock kan svensk ek vara svårt att få tag på, och då får en välja ett annat ljust trämaterial att bygga med som exempelvis sibirisk lärk.

Upphöjda trädäck, samt stengärdsgårdar som finns i förslaget är också en enligt miljöpsykologerna Kaplan och Ryan (1998, sid. 37–38) positiva tecken på mänsklig påverkan i natur. Det upphöjda trädäcket på servicehusets baksida har valts med detta i åtanke, samt även stenmuren.

Reflektioner kring naturvårdsverkets riktlinjer

Några viktiga generella lärdomar från naturvårdsverkets riktlinjer som kan bäras med till fler projekt är exempelvis att entrén är organiserad på ett sådant sätt att besökaren leds och guidas ut i naturen. En annan viktig generell aspekt är att minska parkeringens visuella intryck och att skilja den från själva entréplatsen. Att entrén till ett naturområde inte ska vara en parkering, utan att parkeringen ska vara något besökaren lämnar bakom sig när den är på väg mot entréplatsen.

Om naturvårdsverkets riktlinjer följs betonas andra mer mjuka värden som exempelvis att redan från entréplatsen kunna uppleva och få en känsla av områdets karaktär. Att följa naturvårdsverkets riktlinjer är förvisso mer ekonomiskt krävande jämfört med mer enkla entréer. Något som kräver att Naturvårdsverket, länsstyrelsen, kommuner med andra finansierare kommer in i högre utsträckning.

Att ha jobbat med riktlinjerna har för mig varit en vägledning och hjälp i min gestaltning. De har fått mig att tänka på vad som är viktigt vid entréer till natur och att de kan användas till fler naturområden än nationalparker. Tingvallaravinen är idag inte ett skyddat naturområde, men är ett naturområde med högt besöksvärde och med samma karaktär som Söderåsens nationalpark. Detta är anledningen till att jag har valt att jobba med dessa riktlinjer även vid Tingvalla och dess natur.

Att riktlinjerna har varit öppet formulerade, visat många olika exempel istället för regler gör att jag som gestaltande landskapsarkitekt känner att jag varit relativt fri, samtidigt som jag har fått vägledning. Annars är det ofta vanligt att riktlinjer kan verka hämmande och kännas begränsande.

Men samtidigt som öppet beskrivna riktlinjer kan vara en styrka kan det även vara en svaghet. Exempelvis att olika arkitekter eller landskapsarkitekter har varierande uppfattning kring öppna begrepp som exempelvis ett områdets unika karaktär eller avvägningen mellan naturskydd och tillgänglighet.

Just naturskydd är en viktig aspekt och jag tänker att det är skillnad mellan olika arkitekter och företag hur viktig naturen är för dem och att skydda den. Olika åsikter i frågan går inte att komma ifrån och även om två personer har som mål att skydda natur, kan deras avvägningar i ett entréförslags inverkan på den skilja stort.

Variationer i uppfattningen kring begreppet naturskydd påvisades i arkitekttävlingen i vid Skuleskogens nationalparks entréer, där några av tävlingsförslagen hade stora utsiktplattformar med betongsegment som skulle krävt omfattande och stora markarbeten, som i sin tur hade lett till stora skador på orörd natur. Flera av de tävlande föreslog även långa och nya vägdragningar in i naturen. Detta kan jag tänkas bero på att de vill hitta den plats som de tycker fångar nationalparkens karaktär mest, och att de bedömer att den inte kan fångas vid nationalparkens eller naturområdets ytterkanter. Jag kan tänka mig att Skuleskogens nationalpark som karaktäriseras av sina storslagna utsikter gjorde att många arkitekter valde att värdera detta högt och ansåg att de skulle vara möjligt att kunna ta bilen till dessa utsikter och att det redan från entréplatsen skulle vara möjligt att se den.

I vinnarförslaget var utsiktsplatsen inte direkt kopplad till entréplatsen, utan istället via tillgänglighetsanpassade leder så att besökaren kunde ha dessa utsiktsplatser som målpunkter. Denna strategi kan vara ett bra sätt att skapa spänning, mystik och stämmer överens med avsnittet i litteraturstudien med Kaplan och Ryan (1998, sid 43–45). Där slutsatsen var att inte bjuda på allt vid första anblick, utan att inspirera besökaren på en plats att vilja gå vidare och upptäcka mer.

Det är en balansgång mellan att tillgängliggöra natur och att samtidigt skydda den. Kanske skulle naturvårdsverket kunna betona hur viktigt det är att skydda naturen lite extra i sina riktlinjer. Att det tydligt ska framgå att sätta naturen främst vid utformning och byggnation av entréer till den samt att allt största ingrepp i naturen ska undvikas.

Det skulle även vara bra om Naturvårdsverket visade på exempel på olika avvägningar mellan att både skydda naturen och göra den tillgänglig. Exempelbilden, skissen som fanns i juryutlåtandet med ett bra och ett mindre på exempel på organisation av en nationalparksentré gjorde det tydligt vad de menade. Kanske skulle denna skiss kunna ersätta Illustrationsplanen över Fulufjällets nationalparks entré och dess organisation. Ibland kan en enkel skiss vara tydligare än en detaljerad illustrationsplan i förklaringen på vad naturvårdsverket menar med en bra organiserad entré.

Illustrationsplan Fulufjällets nationalparksentré. Att visa ett koncept om en entréplats organisation kan ibland vara tydligare med en enkel skiss. Bild: Naturvårdsverket (2015).

Slutligen så skulle gestaltungsförslaget till en ny entré vid Tingvalla, likt Skuleskogens nationalparksentréer kunna ses som ett ytterligare exempel där naturvårdsverkets riktlinjer har använts i gestaltningen till entré till natur. Naturvårdsverket (2015) betonar i sin rapport att varje plats har olika förutsättningar och därav är det bra att det finns många olika exempel på hur dessa riktlinjer kan användas.

Att Tingvalla och dess natur ligger alldeles intill Åstorp visar att naturvårdsverkets riktlinjer till nationalparker även kan användas till naturområden som ligger stadsnära och som har många olika skilda verksamheter. Att ha tagit de olika verksamheterna vid Tingvalla och dess intressen i beaktning gör att detta entréförlag skiljer sig mot andra entréer till natur. Den verksamheter som tydligast särskiljer Tingvallas entré är nog dansklubben och att cateringfirman Systrarna Buffé. Vilket har resulterat i att jag i gestaltningen även har valt att ha med en utomhusscen och multifunktionella ytor med möjlighet för dans, musik och uteservering.

En annan del som har ökat platsen Tingvallas komplexitet är att servicehuset bara ligger 150 meter från ett bostadsområde och att Tingvallaravinen och dess bokskog angränsar till detta område. Tingvalla och dess entré är således lika mycket till för de boende i området och de olika föreningsverksamheterna som den är till besökare och turister utifrån.

Det är bra att naturvårdsverket i sina riktlinjer tar upp att samverkan mellan olika aktörer är viktigt i gestaltningen. Detta har gjort att jag känt mig fri att beakta både kommunens vision om söderåsstaden, och de befintliga verksamheterna på Tingvalla. Även tillväxtverket tar upp detta och skriver att samverkan krävs för att skapa konkurrenskraft. Dessutom gör de många föreningarna och verksamheterna att Tingvalla redan idag är ett känt namn i positiv bemärkelse. Detta har gjort att jag kunnat motivera varför jag i vissa

delar har valt att frånga riktlinjerna, exempelvis att jag valde att frånga varumärket Sveriges nationalparker och istället valde att följa Åstorps varumärke som Söderåsstaden.

Reflektioner kring gestaltningsförslag och rumslighet

En tanke kring den nya entréplatsens rumslighet är att då den ligger i Tingvallaravinsens dalgång kommer enligt Robinsons (2016, sid 72) tankar att ge en visuellt inåtgående upplevelse. Vilket kommer ge ett ökat fokus på de delar som finns i rummet, exempelvis trädäcket, den befintliga dammen, bokarna, informationsskyltar och utbyggnaden av besökscentrum.

Jag ser det som mycket positivt då landformen som är en del av platsens karaktär stärker rummets rumslighet, samtidigt som visuell överblickbarhet uppnås och vyn vidare upp i Tingvallaravinen lockar en att gå vidare upp i den. Det Robinson (2016, sid. 72) skriver om att landformen kan hjälpa till att definiera en plats och erbjuda dynamiska kvalitéer i att bjuda in till en riktning stämmer här. Tingvallaravinen är även en landform med variation och som gör att besökaren inte bjuds på allting på samma gång, utan får en att vilja utforska vidare. Detta kan kopplas till att platsen blir mer spännande och mystik enligt Kaplan och Ryan (1998, sid. 43–45).

Att bokskogen har nått sin sitt slutstadium och sitt klimax gör att det växer lite sly i skogen. Detta gör att god visuell överblickbarhet bibehålls samtidigt som de stora och höga bokträden med sina vertikala strukturer gör att platsen fortfarande känns spännande att vara på. Detta antyder på att det som Kaplan och Ryan (1998, sid.33–34) skriver stämmer; nämligen att det går att bevara vegetationen på en plats och samtidigt uppnå god visuell överblickhet under ögonhöjd som gör att en plats känns trygg att vara på.

Förhållandet mellan träd och byggnad är också intressant. Då bokarna på platsen är relativt höga i förhållande till servicehuset i Tingvalla blir det enligt Cullen (1961, sid.168) bilden av att byggnaden är fågelboet i trädet och en

kontrast skapas mellan den horisontella byggnaden och de höga vertikala träden. Jag tycker att hans tankar stämmer överens här i Tingvalla.

Även det Gehls (2006, sid. 58–59) tankar om privat, halvprivat och offentligt är högaktuellt för platsen Tingvalla. Det är på baksidan av servicehuset som den största förändringen av platsen kommer ske då den går från halvprivat till offentlig. Platsen kommer med gestaltningsförslaget att ha en multifunktionalitet mellan entréplats, dansbana med scen och vid vissa kvällar kan fikaplatsen göras om till uteservering.

En av fördelarna av att platsen idag är halvprivat är att dansklubben och cateringfirman Systrarna Buffé som är där idag enligt Gehls teori om halvprivata platser känner ett ansvar att ta hand om den. Förhoppningen är att när platsen görs om till en multifunktionell plats mellan olika aktörer, både privata och offentliga, att dansklubben, och Systrarna buffé fortfarande ska känna ett ansvar för att ta hand om platsen och skydda den. Även de lokala idrottsföreningarna som *Is Skanne*, *Åstorportens ryttaförening* och *Åstorps cykelklubb* hoppas jag även ska känna detta ansvar.

De boende i bostadsområdet alldeles intill Tingvallaravinen hoppas jag också känner ett ansvar för platsen, då bostadsområdet i sig har brist på halvprivata områden och kanske kan Tingvalla ravinen och dess nya entré med besökscentrum vara en samlingsplats även för dem.

Reflektioner kring gestaltungs-förslag och natur och hälsa

Texten natur och hälsa i litteraturstudien var tänkt att motivera varför vi ska besöka natur och svara på dess positiva effekter på vår hälsa. I detta fall varför vi ska besöka Tingvallaravinen och dess bokskog.

Kaplan och Kaplan nämner att det är skillnad på olika naturtypers restaurativa effekter och de nämner fyra olika kvalitéer som påverkar ett naturområdets restaurativitet. Tanken är nu att reflektera kring Tingvallaravinens restaurativitet enligt kriterierna.

- *Att platsen ger besökaren en känsla av att vara förflyttad till en annan värld, vid sidan av vardagens stress och press. (Being away)*
- *Att platsen uppfattas som att den har en viss storlek och omfattning, i tillräckligt hög grad för att ge en känsla av frihet och spelrum. (Extent)*
- *Att platsen väcker ens intresse och ger stimulerande sinnesintryck. (Fascination)*
- *Att man känner att man passar in i miljön: att den är förenlig med ens önskemål och behov. (Compatibility)*

(Kaplan & Kaplan, 1989 se Ottosson & Ottosson, 2006a)

Being away - Tingvallaravinens landform med sina höjdskillnader och skyddande dal ger känslan av att vara *förflyttad till en annan värld* bort från stadslivet alldeles intill och in i bokskogens och ravinens härliga atmosfär.

Extent – Att Tingvallaravinen tillhör Söderåsen, då det är dess nordvästra spets gör att platsen är en del av en större helhet.

Fascination – Tingvallaravinens spännande landform, bäcken som rinner nere i ravinens dal och de stora och gamla bokträden väcker fascination och intresse.

Compatibility – God visuell överblickbarhet tillsammans med positiv mänsklig påverkan på platsen gör enligt mig att besökaren känner att den passar in i miljön. Leder, besökscentrum, informationsskyltar, trädäck och god tillgänglighet gör att olika önskemål möts.

Utvärderingen av Tingvallaravinen efter Kaplan och Kaplans kvalitéer visar på att på detta är ett högkvalitativt naturområde med restaurativa effekter som utmärker sig. Dessutom är det inte många naturområden med gammal bokskog och en ravin som ligger så stadsnära som Tingvallaravinen gör.

Tingvallaravinen och dess bokskog ger känslan av att vara ursprunglig och orörd. Det är denna naturtyp som enligt Ottosson och Ottosson (2006, sid. 124–126) som vi människor uppskattar mest. Det som säger emot att vi inte skulle gilla skog är Ulrich studie (1999, sid. 60–61) som gjordes på Uppsala akademiska sjukhus, där naturbilden med tät och sluten skog inte gav någon effekt. Det är dock viktigt att betona att skogen var tät och sluten. Tingvallaravinens bokskog har god visuell överblickbarhet och är inte tät och sluten. Alltså så borde denna bild kunna bortses i detta fall.

Viktigt med nära avstånd till natur från bostaden nämns också i texten med hänvisning till Landskapsarkitekterna Ulrika Stigsdotter och Patrik Grahns som forskat på området. Att Tingvallaravinen angränsar till ett bostadsområde, som med ravinens landform ändå känns långt bort gör området extra värdefullt, då deras forskning visar på att kvalitativa grönområden som konstaterar mot den dagliga tillvarons krav en betydande positiv effekt på vår hälsa.

Källförteckning

Ask, Johan & Thörne, Anton. (2013). *Outpost : ett idéförslag till ett besökscentrum i Tivedens nationalpark*. Sveriges lantbruksuniversitet. Landskapsarkitektprogrammet (Examensarbete). Tillgänglig: <https://stud.epsilon.slu.se/5418/> [2018-04-06].

Collins English Dictionary. (2018). Sökning på ordet *Interpretive Centre*. Tillgänglig: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/interpretive-centre> [2018-04-06].

Cullen, Gordon. (1971). *The Concise Townscape*. Oxford: The Architectural Press.

Dee, Catherine (2001). *Form and fabric in landscape architecture*. Oxon: spon Press.

Gehl, Jan (2006). *Life between buildings: Using Public Space*. 6. Uppl. Köpenhamn: Arkitektens Forlag. The Danish Architectural Press

Grahn, Patrik m fl. (1997). *Ute på Dagis*. Stad och Land 145. Alnarp: Sveriges Lantbruksuniversitet.

Grahn, Patrik. (2003). Trädgården – tiden, lusten och varat. I: Blücher, Gösta & Graninger, Göran, (red). *Finns det rum för barn?*. Vadstena: Stiftelsen Vadstena forum för samhällsbyggande, sid. 97–126.

Grahn, Patrik & Stigsdotter, Ulrika A. (2003). Landscape planning and stress. *Urban forestry & urban greening*, vol 2, sid. 1–18. Tillgänglig: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S1618866704700199> [2018-04-22]

Hartig, Terry m fl. (2003). Tracking restoration in natural and urban field settings. *Journal of Environmental Psychology*, vol 23, sid. 109-123. Tillgänglig: <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0272494402001093> [2018-04-23]

Helsingborgs Dagblad. (2013). *23 minuter på Tingvalla*. 4 augusti. Tillgänglig: <https://www.hd.se/2013-08-03/23-minuter-pa-tingvalla> [2018-04-06]

Helsingborgs Dagblad. (2005). *Rockfront får replokaler ovanpå stall*. 28 juni. Tillgänglig: <https://www.hd.se/2005-06-28/rockfront-far-replokaler-ovanpa-stall> [2018-05-06].

Kaplan, Rachel & Kaplan, Stephen. (1989). *The experience of nature – A psychological perspective*. Cambridge: Cambridge University Press.

Kaplan, Rachel & Stephan and Ryan, Robert L. (1998). *With People in Mind: Design and Management of Everyday Nature*. Washington: Island Press.

Kullinger, Jenni. (2012). *Stig in! Gestaltungsförslag för entréer till Markaskogen – ett tätortsnära naturreservat i Örebro*. Sveriges lantbruksuniversitet. Landskapsarkitektprogrammet (Examensarbete). Tillgänglig: <https://stud.epsilon.slu.se/4637/> [2018-04-06].

Kultur- och fritidsnämnden, Åstorps Kommun. (2017). *Sammanträdesprotokoll*. Sammanträdesdatum 2017-06-26. Tillgänglig: <http://www.astorp.se/download/18.5cea677f15ca484752379acc/1498484527489/Kultur-+och+fritidsn%C3%A4mnden+2017-06-26.pdf> [2018-05-03].

Liljankoski, Ulf. (2012). En förstudie av turismens utvecklingspotential i Åstorp. *Stadsplanering.se*. [Blogg]. 26 augusti. Tillgänglig: <http://stadsplanering.se/en-forstudie-av-turismens-utvecklingspotential-i-astorp-1401/> [2018-04-06]

Lokaltidningen Söderåsen. (2015). *Systrar prisas för sin verksamhet*. 29 april. Tillgänglig: <http://bjuv.lokaltidningen.se/nyheter/2015-04-29/-Systrar-prisas-f%C3%B6r-verksamhet-255915.html> [2018-05-01].

Lynch, Kevin. (1960). *The image of the city*. Massachusetts: M.I.T Press

Länsstyrelsen i Västernorrlands län & Naturvårdsverket. (2007). *Juryutlåtande – Nya entréer till Skuleskogens nationalpark*. Tillgänglig: <https://www.arkitekt.se/wp-content/uploads/2014/08/T%C3%A4vlingar-2007-Skuleskogens-nationalpark-juryutl%C3%A5tande.pdf> [2018-04-06].

Länsstyrelsen Västernorrland (2018). *Skuleskogens nationalpark*. Tillgänglig: <http://naturumhogakusten.se/svenska/upplevvarldsarvet/skuleskogensnationalpark.4.769ea9c311f4ae6a45480003655.html> [2018-05-19].

Länsstyrelsen Västernorrland (2010). *Entré Syd till Skuleskogens nationalpark öppnas lördagen den 9 oktober*. Tillgänglig: <http://www.lansstyrelsen.se/Vasternorrland/Sv/nyheter/2010/Pages/entr%C3%A9-syd-till-skuleskogens-nationalpark-oppnas-lordagen-den-9-oktober.aspx> [2018-05-19].

Möllerström, Elisabeth. (2013). *Söderåslänken- ett bidrag till visionen om Söderåsstaden Åstorp*. Sveriges lantbruksuniversitet. Landskapsarkitektprogrammet (Examensarbete). Tillgänglig: <https://stud.epsilon.slu.se/6223/> [2018-04-06].

Naturvårdsverket. (2009). *Naturum Visitor Centres in Sweden – National Guidelines*. Rapport 5939. Tillgänglig: <http://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer/978-91-620-5939-2.pdf> [2018-04-06].

Naturvårdsverket. (2003). *Att skylta skyddad natur*. Tillgänglig: <https://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer/91-620-1233-9.pdf?pid=2639> [2018-04-06].

Naturvårdsverket .(2011). *Värna- Vårda- Visa – Ett program för att bättre förvalta och använda naturskyddade områden 2005- 2015*. Rapport 6462. Tillgänglig:
<http://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer/6400/978-91-620-6462-4.pdf?pid=3770>
[2018-04-06].

Naturvårdsverket. (2015). *Riktlinjer för entréer till Sveriges nationalparker*. Reviderad version rapport 6656. Tillgänglig:
<http://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer/620-5633-6.pdf>
[2018-04-05].

Naturvårdsverket & Länsstyrelsen i Skåne län. (2010). *Söderåsens nationalpark. [Broschyr]*. Stockholm: Naturvårdsverket. Tillgänglig:
<http://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer/91-620-9974-4.pdf?pid=4364> [2018-05-04].

Ottosson, Mats & Ottosson, Åsa. (2006a). *Naturen som kraftkälla – Om hur och varför naturen påverkar hälsan*. Stockholm: Naturvårdsverkets förlag. Tillgänglig: <http://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer/620-8252-3.pdf>
[2018-05-19].

Ottosson, Mats & Ottosson, Åsa. (2006b). *Naturkraft- om naturens lugnande, stärkande och läkande effekter*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.

OutdoorMap AB (2018). *Om oss*. Tillgänglig: <http://outdoormap.com/om-oss/>
[2018-05-14].

Page, Stephen & Connell, Joanne. (2009). *Tourism : a modern synthesis*. 3. Uppl. Andover, UK: South- Western Cengage Learning.

Region Skåne (2018). *Ett steg i Åstorp – Hålebäck*. Tillgänglig:
<https://www.skaneleden.se/etapp/1-astorp-halebäck> [2018-05-04].

Robinson, Nick. (2016). *The Planting Design Handbook*. 3. Uppl. Oxon & New York: Routledge.

Systrarna Buffé AB. (2018). *Välkommen till Systrarna Buffé*. Tillgänglig:
<http://www.systrarnabuffe.se/> [2018-05-03].

Stigsdotter, Ulrika A. (2004). A garden at your workplace may reduce stress. *International Academy for Design and Health*. Tillgänglig:
https://www.bordbia.ie/consumer/gardening/GardeningArticles/ScientificArticles/Garden_At_Your_Workplace_May_Reduce_Stress.pdf
[2018-04-22]

SVID, Stiftelsen Svensk Industridesign. (2011). *SWOT- analys*. Tillgänglig:
<http://www.svid.se/sv/Designprojektguiden/1-Forberedelse/Verksamheten/SWOT-analys/> [2018-04-06].

Terpstra, Peter (2011). *Fakta om svensk turism. Turismens effekter på ekonomi, export och sysselsättning samt volymer, beteenden, utbud och efterfrågan*. Stockholm: Tillväxtverket. Tillgänglig: <http://tillvaxtverket.eprint.se/System/TemplateView.aspx?p=E-View&id=7e050263cce840139209d6b69c3371c3&l=t&cat=%2FPublikationer%2FEndast%20f%C3%B6r%20nedladdning&tc=%2FWebb%2FText%2FTopp Lis tvy App3&page=22> [2018-05-01].

Ulrich, Roger. (1999). Effects of Gardens on Health Outcomes: Theory and Research. I: Barnes, Marni & Marcus, Clare Cooper. (red), *Healing Gardens: therapeutic benefits and design recommendations*. New York: John Wiley & sons, sid. 27–86.

Ulrich, Roger. (1984). View Through a Window May Influence Recovery from Surgery. *Science*, vol 224, sid 420- 421. Tillgänglig: http://www.jstor.org/stable/1692984?seq=1#page_scan_tab_contents [2018-04-20].

Wikipedia (2018). *Savannah hypothesis*. Tillgänglig: https://en.wikipedia.org/wiki/Savannah_hypothesis [2018-05-19].

Åstorp Kommun. (2014). *Förslag till handlingsplan- Centrum 2.0 Åstorp Söderåsen*. Tillgänglig: https://www.astorp.se/download/18.56f301951441c09cef6161e/1401085417200/webb_handlingsplan_20140521.pdf [2018-04-06].

Åstorps Kommun. (2017). *Förstudierapport rekreatjonsområde makadammen – entré Söderåsen*. Tillgänglig:

<http://www.astorp.se/download/18.82308b115e46194fdc6d3a2/1505380058058/F%C3%B6rstudie+Rekreatjonsomr%C3%A5de+Makadammen+-+Entr%C3%A9+S%C3%B6der%C3%A5sen.pdf> [2018-05-01].

Åstorps kommun. (2018). *Kommunens hemsida*. Tillgänglig: <http://www.astorp.se/> [2018-05-03].

Wingren Martin. (2018). Här ska entré Söderåsen växa fram. *Lokaltidningen Söderåsen*. 23 februari. Tillgänglig: <http://bjuv.lokaltidningen.se/nyheter/2018-02-23/-H%C3%A4r-ska-Entr%C3%A9-S%C3%B6der%C3%A5sen-v%C3%A4xa-fram-554521.html> [2018-05-04].

Åstorps turistförening (2015). *Tingvallaravinen*. Skylt som stod på platsen. Skylten lästes och fotograferades (2015- 04-18).

Åstorps Cykelklubb. (2018). *Åstorp CK*. Tillgänglig: <http://www.astorpsck.se/> [2018-05-06].

Bildkällor

Där inget annat anges är bilderna gjorda eller tagna av författaren.

Jag har fått tillstånd av Elisabeth Möllerström, Andersson Jönsson Landskapsarkitekter, Naturvårdsverket och av Lars Efraimsson att använda deras bilder i mitt arbete.

